

H

Tijdschrift over de geschiedenis van
Heemstede en Bennebroek

eerlijkHeden

Jaargang 46 – voorjaar 2019 – nummer **180**

Prijs € 4,95

*Laimböck, een handschoenenfirma van klasse Als verkenner op
wacht op de Belvédère 'Keel en goud' terug in Bennebroek
Ideeën uit graniet gehouwen, De Heemsteedse bouwbeeldhouwer
Hendrik v/d Eijnde Bloemencorso: 'Het is alles kleur en geur
en fleur' Wonen in een monument Geëvacueerd vanuit
Vogelenzang Het theatertje aan de Dageraad
Een nieuwe lente voor de Herfstlaan? Willem Pauw,
een van de mensen achter de Gezondheidscommissie*

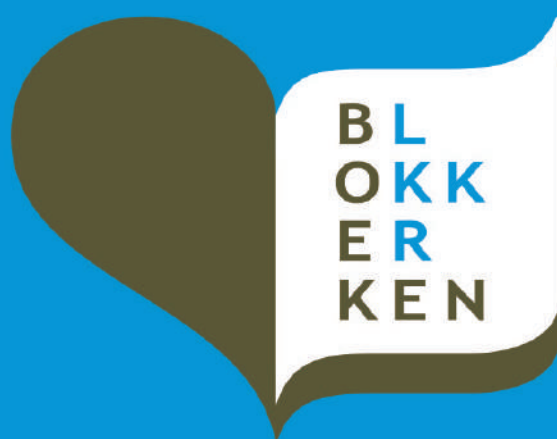

**Niet geldig in combinatie met
andere kortingen of acties.
Niet geldig op postzaken.*

Op vertoon van deze advertentie
15% korting!
op ons gehele assortiment

• printen en kopiëren • drukwerk • office supplies • cartridges • papier • signing

Binnenweg 68 • Heemstede • tel 023-5290138 • info@bbprintoffice.nl • www.bbprintoffice.nl • twitter: @bbprintoffice

Binnenweg 138
2101 JP Heemstede
023 528 24 72
info@boekhandelblokker.nl
www.boekhandelblokker.nl

boekhandelblokker

home
stede
interieur | accessoires

Homestede | Raadhuisstraat 86-88, 2101 HJ, Heemstede | www.homestede.nl | info@homestede.nl | 023-7520060

Inhoud

Laimböck, een handschoenenfirma van klasse	3
<i>Carla van der Stap</i>	
Als verkenner op wacht op de Belvédère	11
<i>Marloes van Buuren</i>	
'Keel en goud' terug in Bennebroek	15
<i>Ellen Kerkvliet</i>	
Ideeën uit graniet gehouwen, De Heemsteedse bouwbeeldhouwer Hendrik van den Eijnde	17
<i>Antoon Erfstemeijer</i>	
Bloemencorso: 'Het is alles kleur en geur en fleur'	23
<i>Ellen Kerkvliet</i>	
Wonen in een monument, 'Eigenlijk is het een hele eer'	25
<i>Marilou den Outer</i>	
Geëvacueerd vanuit Vogelenzang	29
<i>Marloes van Buuren</i>	
Het theatertje aan de Dageraad	33
<i>Martin Bunnik</i>	
Een nieuwe lente voor de Herfstlaan?	35
<i>Marc de Bruijn</i>	
Willem Pauw, een van de mensen achter de Gezondheidscommissie	38
<i>Marc de Bruijn</i>	
Van het bestuur	42
Illustratieverantwoording	52

Van de voorzitter

Een provinciaal Erfgoedcentrum?

Op 7 maart j.l. vond in het kader van de verkiezingen het Provinciaal Erfgoed-debat plaats. Een viertal experts gaven toelichting op enkele stellingen waar kandidaat-Statenvolgers vervolgens over in debat gingen. Er waren zo'n honderd erfgoedliefhebbers aanwezig. Tijdens het debat heb ik namens de HVHB en achttien andere historische verenigingen en erfgoedorganisaties gepleit voor het instellen van een centraal provinciaal kennisinstituut op het gebied van erfgoed. Een instituut dat erfgoedverenigingen ondersteunt met kennis en expertise, zodat die hun werk nog beter kunnen doen. Het Steunpunt Monumenten en Archeologie Noord-Holland, dat op dit moment alleen gemeenten adviseert, zou die rol graag op zich willen nemen, maar heeft daartoe vooralsnog niet de opdracht, noch het geld en de mensen. Hopelijk neemt de provinciale politiek het tijdens het debat afgegeven signaal serieus en roept zij een centraal expertisecentrum in het leven. We houden de druk op de ketel – alles ten behoeve van de zorg om het erfgoed. Zie ook www.steunpunterfgoednh.nl.

Terug naar Heemstede en Bennebroek. De komende maanden is er weer veel te doen en te genieten: in mei-juni organiseren we de Van den Eijnde-tentoonstelling (in het ABC Architectuurcentrum Haarlem), in juni de Laimböck-tentoonstelling (Pomphuis), en dan zijn er nog tal van excursies en lezingen. U leest er alles over op blz. 47-49.

Jaap Verschoor

Redactie HeerlijkHeden

Marloes van Buuren (eindredactie)
Ellen Kerkvliet-van Holk
Anja Kroon-van Helden
Carla van der Stap
Redactieadres
Richard Holplein 10 / 2102 EP Heemstede
redactie@hv-hb.nl

Secretariaat en contact

Willem Jan Wiebosch
Eemlaan 5 / 2105 XA Heemstede
06-30234905 / secretaris@hv-hb.nl

Ledenadministratie en abonnementen

Alexander Koopman
Meijerslaan 14 / 2105 PC Heemstede
023-5290530 / administratie@hv-hb.nl

Bestuur HVHB

Jaap Verschoor, voorzitter,
communicatie en PR a.i.
Willem Jan Wiebosch, secretaris
Alexander Koopman, penningmeester,
ledenadministratie
Kees Wierda, karakterbehoud
Gerry Weijers-van Vugt,
evenementencommissie
Ellen Kerkvliet-van Holk,
redactie HeerlijkHeden
Louis Goulmy, commissie Pomphuis

Commissies HVHB

Commissie communicatie
Jaap Verschoor a.i.
(communicatie@hv-hb.nl)

Commissie karakterbehoud
Kees Wierda
(karakterbehoud@hv-hb.nl)

Evenementencommissie
Gerry Weijers-van Vugt
(evenementen@hv-hb.nl)

Historische commissie
Ruud Bannink
(historischecommissie@hv-hb.nl)

Archiefcommissie
Anja Kroon
(archief@hv-hb.nl)

Commissie Pomphuis
Louis Goulmy
(pomphuis@hv-hb.nl)

Voor meer informatie over de commissies,
zie www.hv-hb.nl > Wie we zijn > Commissies

Bestellen uitgaven HVHB (boeken en tijdschriften)

administratie@hv-hb.nl

Website

www.hv-hb.nl
Webmaster: Harry Opheikens
(webmaster@hv-hb.nl)

Vormgeving HeerlijkHeden

Peter Verwey Grafische Producties bv, Heemstede

Drukwerk HeerlijkHeden

Ten Brink, Meppel

*Afbeelding voorzijde omslag: Reclamefoto voor
handschoenen van de Heemsteedse firma Laimböck
(zie blz. 3 e.v.).*

© Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek

Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd of worden overgenomen zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de Historische Vereniging Heemstede-
Bennebroek (contact: redactie@hv-hb.nl).

Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek

Doelstelling en activiteiten

Het bevorderen van kennis over en belangstelling voor de geschiedenis van Heemstede en Bennebroek en de zorg voor het karakterbehoud van hetgeen van historische, stedenbouwkundige, architectonische en/of landschappelijke betekenis is. De vereniging geeft het kwartaaltijdschrift HeerlijkHeden en historische publicaties uit, organiseert excursies, geeft lezingen, werkt mee aan de jaarlijkse Open Monumentendagen en is alert op de instandhouding van karakteristieke elementen in beide plaatsen.

Lidmaatschap en abonnementen

Aanmelding, opzegging en adreswijziging bij de ledenadministratie of via www.hv-hb.nl. Het lidmaatschap loopt jaarlijks door, tenzij u schriftelijk opzegt vóór 1 november. De contributie is € 18,- per jaar (of zoveel meer als u zou willen geven), na ontvangst van een nota over te maken op NL03 INGB 0000 273506 (IBAN) t.n.v. Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek. Buitenlandse leden betalen een toeslag vanwege de hogere verzendkosten. (Het BIC-nummer is: INGBNL2A.)

HeerlijkHeden

HeerlijkHeden verschijnt viermaal per jaar. De naam van het tijdschrift verwijst naar de heerlijkheden Heemstede en Bennebroek, die in de voorbije eeuwen onder het gezag van een ambachtsheer stonden. De H, twee keer als hoofdletter geschreven, geeft aan dat het ook 'heden' nog 'heerlijk' is in deze plaatsen te wonen. Het silhouet achter op het omslag en aan de binnenkant geeft van links naar rechts een aantal kenmerkende gebouwen van Bennebroek en Heemstede weer

Laimböck, een handschoenenfirma van klasse

Carla van der Stap

In 2018 werd het archief van de Heemsteedse handschoenenfirma Laimböck overgedragen aan de HVHB. Behalve papieren, brochures, knipsels en foto's bevat het ook voorbeelden van soorten leer, handschoenen, tassen en enkele gereedschappen. Meer dan genoeg om de geschiedenis te schetsen van het bedrijf dat zo'n belangrijke plek heeft ingenomen in het leven van veel Heemstedenaren.

▲ Ruud Laimböck voor Berkenrode, Herenweg 133. In 1946 nam de firma Laimböck hier z'n intrek.

Laimböck was de eerste en lange tijd de enige handschoenenfabriek van Nederland. Vanaf 1933 maakte Johann Laimböck handschoenen in Heemstede. Maar daar gaat een rijke voorgeschiedenis aan vooraf. En die begint in Oostenrijk.

De familie Laimböck is oorspronkelijk afkomstig uit het Tirolse dorpje Stumm in het Zillertal.

Al in de 17de eeuw verkochten de Laimböcks als rondtrekkende marskra-

mers op jaarmarkten en kermissen hun handschoenen en Lederhosen, gemaakt van het zachte leer van gemzen uit de Alpen.

In 1831 besloot Franz Laimböck, 18 jaar oud, zich niet langer te beperken tot Innsbruck, Salzburg, Wenen en omstreken. Hij trok Europa in en wist zijn waren te verkopen aan de koninklijke en keizerlijke hoven van Sint Petersburg, Berlijn, Parijs en zelfs Londen. Zijn

kinderen, Marie en Joseph, kwamen naar Nederland en hadden in 1870 een handschoenenkraam in Scheveningen. In 1877 openden ze een winkel in de chique colonnaden van het Kurhaus in Scheveningen. Een goede zet, want in het Kurhaus logeerden prinses, graven en baronnen met hun echtgenotes. De adel kleepte zich enkele malen per dag om en handschoenen waren noodzakelijke accessoires.

In 1882 opende Joseph Laimböck een winkel in Amsterdam, Kalverstraat 182. Hij zette er ook een handschoenenreparatie en een wasserij voor handschoenen op. In de jaren daarna volgden winkels in Den Haag, Rotterdam, Utrecht, Nijmegen en Haarlem (Grote Houtstraat).

Van 1900 tot 1921 had Joseph de leiding over het hele concern, en daarna nam Franz Laimböck jr. de zaak over, al snel bijgestaan door zijn neef Johann.

▼ *Haarlems Dagblad 1892. De handschoenen van Laimböck werden in Haarlem niet langer op de kermis verkocht, maar bij een kraam op de Gedempte Oude Gracht.*

Tiroler Handschoenen-Magazijn
VAN
GEBR. LAIMBÖCK,
uit het Zillerthal in Tirol,
Plan C, ROTTERDAM.
Standplaats:
Gedempte Oudegracht, bij de Kl. Houtstraat,
over de Loodgieterij van Mej. de Wed. H. C. VERNOUT,
Hebben de eer het geachte Publiek te berichten, dat hun Broeder, die de Kermis te Haarlem vele jaren bezocht heeft, daar geen gebruik meer van zal maken.
Zoo nemen wij de vrijheid U mede te deelen, dat wij met eene groote keuze in de nieuwste soorten de KERMIS bezoeken, als:
Gems, Glacé, Suède, Wildleder, Heel Zijde, Half Zijde, Fil d'écosse, alsmede Biarritz-Handschoenen.
Ieder paar, dat gekocht wordt en niet aan de eischen voldoet, kan men aan bovenstaand adres ruilen en wordt franco teruggezonden.
Hopen wij hetzelfde vertrouwen te genieten als te
Rotterdam, Amsterdam, Utrecht, Scheveningen,
hebben wij de eer te zijn,
GEBR. LAIMBÖCK.

▲ Winkel Kalverstraat 182. Zie de gems boven de winkel.

Laimböck in Heemstede

In de jaren twintig van de vorige eeuw kwam nog een familielid vanuit het Oostenrijkse Zillertal naar Nederland. Johann Baptist (Johann) Laimböck wilde eigenlijk dierenarts worden, maar door de slechte sociaaleconomische omstandigheden in zijn geboorteland werd besloten dat hij bij zijn oom Joseph in Amsterdam zou gaan werken. Johann had meer interesse in de productie dan in de verkoop en in 1933 zag hij zijn kans schoon en verhuisde naar Heemstede. Aan het Frederik van Eedenplein 17 startte hij in de garage zijn eigen handschoenenproductie.

Twee Amsterdamse werknemers, Louis Goulmy en Joop Laas verhuisden mee naar Heemstede. Boekhouder Jan de Wolf bleef aanvankelijk in Amsterdam, maar kwam in 1941 ook naar Heemstede.

In 1941 namen Johann Laimböck en zijn echtgenote met hun kinderen Hans en Marrelies als huurders hun intrek

in *Klein Berkenrode* aan de Herenweg 115. Hier werd datzelfde jaar zoon Ruud geboren, die later het bedrijf zou overnemen. Het gezin woonde op de parterre en deels op de eerste verdieping. In de overige ruimtes werd de productie opgestart. Om het benodigde kapitaal daarvoor te bemachtigen deed Johann Laimböck zijn aandeel in de winkels over aan zijn neef Frans.

Laimböck op Berkenrode

In mei 1946 nam de firma als huurder z'n intrek op *Berkenrode* aan de Herenweg 133. Om verwarring met *Klein Berkenrode* te voorkomen werd het pand wel *Groot Berkenrode* genoemd. Het bedrijf heette vanaf dat moment Joh. Laimböck jr. Handschoenenindustrie NV. Al snel werkten er honderdvijftig mensen. Daarnaast waren er meer dan zeshonderd thuisnaaisters in Nederland en België die de handschoenen voornamelijk met de hand afwerkten.

De grote hal van *Berkenrode* bood een indrukwekkende entree. Op de begane grond waren het kantoor en de showroom. Het kantoor werd de Grote of Rode Kamer genoemd vanwege het prachtige rode betengelde behang. Op de eerste verdieping werkten de naai-

sters in het gelid achter hun naaimachines. Het toezicht op de productie was in handen van Louis Goulmy. Op de tweede verdieping was de coupeur-, snij- en stansafdeling. Hier had Joop Laas de leiding. Hij was de kwaliteitsbewaker, ook wel keurmeester genoemd. Joop Laas had, net als Louis Goulmy, als 14-jarige het vak geleerd bij de Laimböcks in Amsterdam.

De productie van de handschoenen

De handschoenenmakers van Laimböck waren experts in het kiezen van de geschikte huiden, het looien en de verdere bewerking. De medewerkers kregen een interne opleiding. 'De handschoenenfabrikant wordt wel de horlogemaker van de kledingindustrie genoemd. De opleiding tot handschoenencoupeur duurt minstens vier jaar' staat te lezen in een brochure.

Een van de redenen dat de handschoenen van Laimböck zo'n hoge kwaliteit hadden, was de bewerking van het leer voorafgaand aan het snijden en stikken. Na het looien werd het leer zodanig opgerekt dat het niet meer 'werkte'. Pas daarna werd het gestanst, genaaid, gevoerd en vervolgens gedresseerd (in

► Naaiatelier op Berkenrode onder leiding van Louis Goulmy sr. Medio jaren vijftig.

► De coupeurs-afdeling op Berkenrode onder leiding van Joop Laas. Medio jaren vijftig.

vorm gebracht op warme dresseerijzers).

Het stansen volgens sjablonen gebeurde op de coupeursafdeling op de tweede verdieping van *Berkenrode*, waar de coupeurs honderdveertig paar per week produceerden. Op de afdeling daaronder zaten de naaisters om de stukken aan elkaar te naaien met naaimachines. De dochter van Johann Laimböck, Marrelies, maakte de gebreide binnenzijde voor de handschoenen in de zogenoemde breierij. Daarvoor had zij een technische opleiding gevolgd in Zwitserland. De thuiswerkers deden het overige handwerk. Het maken van een handschoen nam in totaal ongeveer vijftig handelingen in beslag.

▼ Advertentie in *De Tijd*, augustus 1946.

NETTE R.K. MEISJES,
die ambitie hebben voor fijn
hand- en machinewerk, vinden
aangename bezigheden
in een prettige sfeer bij

HANDSCHOENEN-INDUSTRIE
JOH. LAIMBÖCK Jr.

Aanmelden:
Heerenweg 133, Heemsiede

Dan waren er natuurlijk ook ontwerpers. Laimböck bracht per jaar tweehonderd modellen uit, waarvan ongeveer zestig nieuwe. Een van de ontwerpers was Lies Hofhuizen, de zus van bedrijfsleider Jan de Wolf. Zij nam de meeste modellen voor haar rekening. Joop Laas ontwierp speciale modellen handschoenen voor koningin Juliana. Daarvoor is hij ook onderscheiden.

Buitenland

In 1966 overleed Johann Laimböck en nam Jan de Wolf de leiding over. Hij reisde de wereld af voor de in- en verkoop en bezocht onder andere Hongkong, Japan en de Filippijnen. Ook was hij voorzitter van de Nederlandse Bond van lederwaren- en kofferfabrikanten. Toen De Wolf in 1976 plotseling overleed, kreeg Ruud Laimböck de leiding. Hij ging exporteren naar onder andere Duitsland, Zwitserland en Scandinavië. Er werden ook handschoenen verkocht aan de Verenigde Staten en Japan, met name de duurdere peccary (varkensleeren) handschoenen met zuiver zijden en/of kasjmier voeringen. Omdat het modebeeld maakte dat er minder hand-

schoenen gedragen werden, werd het assortiment uitgebreid met damestassen en klein-lederwaren

Vanwege de sterk gestegen loonkosten in de jaren zeventig werd de productie grotendeels naar Oost-Europa verplaatst. Een kleine productie bleef op *Berkenrode* behouden.

Toen de winkels van Laimböck werden verkocht, ging het merk Laimböck over naar het Heemsteedse bedrijf. Vanaf die tijd werden de handschoenen, eerst alleen te koop bij de Laimböckwinkels, vrij aan zaken in het land geleverd.

In 1984 kocht Ruud Laimböck het tot dan toe gehuurde *Berkenrode* van Ernst van Eeghen.

In 1986 werd aan de achterkant, naar ontwerp van architect Piet Koster, een vleugel bijgebouwd, voornamelijk voor de opslag van goederen. In 1987 werd *Berkenrode* intern verbouwd en ging het koetshuis dienst doen als kantine. Bij de verbouwingen stak het eigen personeel flink de handen uit de mouwen.

In 1985 was een joint venture aangegaan met een handschoenenproducent in Soerabaja en het hele machinepark werd naar Indonesië verscheept. Helaas

was het geen succes en de productie werd al snel gestopt.

Laimböck fuseerde in 1990-1991 met de Modana International Group in Hoofddorp. In april 1992 verliet de firma Laimböck Heemstede, na 46 jaar *Berkenrode*. Het bedrijf werd voortgezet in Hoofddorp. Bij de teloorgang van V&D in 2016 ging ook de firma Modana en daarmee het merk Laimböck ter ziele.

Hofleverancier

In 1892 werd Laimböck hofleverancier van koningin Emma. Daarna werd het predicaat hofleverancier steeds bestendigd door de koninginnen Wilhelmina, Juliana en Beatrix. Wanneer er vorstelijke feesten werden gegeven in het paleis op de Dam, was tot ca. 1950 het voorschrift dat de dames gekleed gingen met 12-knoops witte glacé handschoenen tot over de elleboog. Droegen ze die niet, dan werd hen de toegang tot het feest geweigerd. Grote paniek, maar een bereidwillige lakei fluisterde dan: 'Gaat u maar naar de firma M. Laimböck in de Kalverstraat 182, die is speciaal open en heeft de handschoenen klaarliggen.'

Bijzondere leersoorten

Van oorsprong gebruikte Laimböck gemzenleer. In 1927 schreven ze daarover: 'De schuwe gems, in het bijna ontoegankelijke hooggebergte levend en het bruine ree, dat de zwaar beboste hellingen bewoonde, leverde een bij uitstek geschikt, solide en soepel leer, waarvan nijvere lieden een sierlijke handbekleding wisten te vervaardigen.'

Voor handschoenen werden later vele soorten leer gebruikt, gelooit uit de huiden van haarschapen (glacé), varkensleer (peccary), hertenleer, geiten-nappa, suède en lammyvellen. Er werden ook nieuwe soorten leer onderzocht en geschikt gemaakt voor de handschoenen. Van de huiden van reptielen maakte Laimböck leren handschoenen en tassen.

Johann Laimböck ontwikkelde samen met een Twentse leerlooier een nieuw soort leer: de huid van een paling-achtige die leeft aan de zuidkust van Java en Sumatra. De handschoenen hiervan gemaakt, werden kadotskin genoemd.

LAIMBÖCK, EEN HANDSCHOENENFIRMA VAN KLASSE

Laimböck maakte ook vele jaren handschoenen voor de Nederlandse politie, marine, land- en luchtmacht en postbedrijf de PTT.

Herinneringen oud-personeelsleden

Veel Heemstedse katholieke scholen leverden werknemers voor het katholieke bedrijf. Rutger Lommerse kwam er terecht via de Henricus Mulo en hij vond het als nieuweling op de arbeidsmarkt een leuk bedrijf waar voor hem diverse functies mogelijk bleken. Hij leerde het vak van Arie Stokman, werd daarna onderhoudsmonteur en als

laatste was hij decoratiebouwer voor de showroom in de kantine. De scheiding tussen vrouwelijk en mannelijk personeel was vrij streng. Er werd apart gewerkt, geluncht en pauze gehouden. Maar uit de foto's van jubilea en feesten krijgen we de indruk van één grote familie. Ieder jaar werd het sinterklaasfeest gezamenlijk gevierd. Lies Hofhuizen schminkte Sint en zijn Pieten, de vader van Evert Habich speelde Sinterklaas. Dick Kerkvliets vader Leo werkte vijftig jaar bij Laimböck. 'Wij kinderen mochten ieder jaar naar het Sinterklaasfeest. Daar stond een grote tafel klaar met cadeautjes.' Fernande Laas weet zich te herinneren dat haar vader

▼ Folder uit 1929 met het predicaat hofleverancier.

▲ Sinterklaasfeest in 1956 op Berkenrode, met de tweeling Briggitta en Victor Goulmy en als Sinterklaas Henk Habich. Op de achtergrond het echtpaar Laimböck.

Joop bij feestelijkheden graag toneel speelde.

Mevrouw Wil Gozeling-Van der Weiden werkte als cheffin van de verzendafdeling van 1948 tot halverwege 1959. Hier werden de handschoenen gesorteerd op maat, ingepakt en klaargemaakt voor verzending. Wil Gozeling stopte met

werken omdat ze zwanger was en het was niet gebruikelijk dat je dan bleef werken. Haar man Jan Gozeling leerde ze op haar werk kennen. Ook andere familieleden werkten er, zoals haar zwager en schoonzusje.

Els van der Eem, jarenlang inkoopster bij Laimböck, is blij met haar pensioen. 'We hadden een heel sociale directeur. Hij stelde al heel vroeg voor alle medewerkers een premievrij pensioen in.' Johann Laimböck richtte het Laimböck pensioenfonds op, later door Jan de Wolf ondergebracht bij AEGON.

Historisch en cultureel besef

De familie Laimböck beseftte dat zij een goed product leverde met een bijzondere cultuurhistorische geschiedenis. In maart 1932 schreef het *Algemeen Handelsblad*: 'Door jarenlang speuren en verzamelen heeft de heer M. Laimböck te Amsterdam aan dit familiebezit tal van zeldzame en kostbare stukken, boeken en afbeeldingen toegevoegd en zo is ten slotte de belangwekkende verzameling ontstaan die op het ogenblik in zijn zaak aan de Kalverstraat wordt geëxposeerd'. In het archief van Laimböck is veel materiaal te vinden over de historie van de handschoenen en door de jaren heen heeft de familie heel wat lezingen over de handschoenen gegeven.

Etiquette van de handschoen

Waar wordt welke handschoen gedragen? Laimböck liet in één van z'n brochures weten:

'Crochethandschoenen hebben een leren binnenkant en gebreide katoenen bovenkant. Dit is bijvoorbeeld voor ruiters zeer geschikt. In de auto worden peccary- of elandhandschoenen gedragen: sterk en makkelijk wasbaar met water en zeep. Bromfietzers en motorrijders dragen vachtgevoerde handschoenen. Draagt

u een toilet met lange mouwen, dan draagt u korte handschoenen. Is de japon strapless dan draagt u lange handschoenen. Bij korte mouwen staan alleen driekwart modellen chic. Een bruidstoilet is pas af met witte glacé- of waslederen handschoenen. De bruidegom draagt grijze suède of wildlederen handschoenen. Wanneer iemand de laatste eer wordt bewezen dragen dames en heren zwarte of grijze handschoenen.'

LAIMBÖCK, EEN HANDSCHOENENFIRMA VAN KLASSE

Met name in de Heemstedse katholieke gemeenschap heeft de firma van zich laten horen. Vanaf 1946 was Johann Laimböck beschermheer van de Harmonie Sint Michaël. En in mei 1948 werden er nieuwe luidklokken aan de parochie van Sint Bavo aangeboden. De oude klokken waren in 1943 door de Duitsers gevorderd. Bij het bijeenbrengen van het geld en bij de onderhandelingen over de nieuwe klokken speelde Johann Laimböck een grote rol. In 1959 ontving Johann Laimböck een pauselijke onderscheiding voor zijn inspanningen, de Pro Ecclesia et Pontifice.

In 2016 presenteerde het Tassenmuseum in Amsterdam een expositie met handschoenen, tassen en accessoires van Laimböck. In diezelfde periode waren producten van Laimböck te zien in Museum Haarlem tijdens de tentoonstelling 'Zo ging Haarlem gekleed'. Inmiddels heeft het Rijksmuseum negentien paar handschoenen in haar collectie.

Gewaardeerde personeelsleden die lang bij het bedrijf hebben gewerkt, zijn onder anderen: Louis Goulmy (vader van ons gelijknamige bestuurslid), Joop Laas, Leo Kerkvliet en zijn vier zussen, Joop Schelvis, een paar leden van de familie Gozeling, Ben Zonneveld, Freek Leuven, Els van der Eem, Lies Hofhuizen-de Wolf, Eelke Habich, Nel Ruigrok, mevrouw Walkeuter en haar zoon Rob Walkeuter.

En nu presenteert de HVHB een eigen tentoonstelling in het Pomphuis vanaf 8 juni. Bovendien is er op 19 juni Koffie met Heerlijkheden over Laimböck. Meer informatie vindt u op blz. 50.

◀ Reclamefoto voor handschoenen van de Heemstedse firma Laimböck.

Bronnen

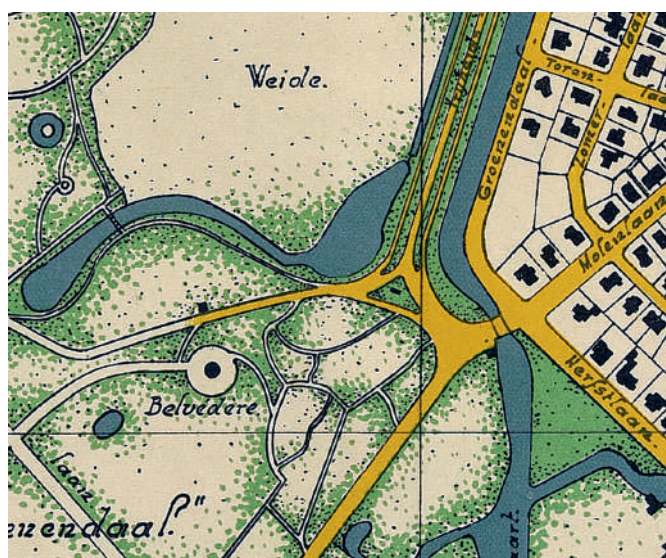
Archief van de firma Laimböck.
Hans Krol, Cees Peper, Kees de Raadt, *Drie Heerlijkheden in Zuid Kennemerland, Heemstede, Berkenrode en Bennebroek*, Heemstede 1992.
Hans Krol, Ted van Turnhout, *Berkenrode, Heerlijkheid, landgoed en huis*, Heemstede 2002.
www.landhuisberkenrode.com
<https://ilibrarianawordpress.com>
'Fernande Laas komt uit een kunstzinnige familie', in: *De Heemsteder* 5 februari 2016.

Met dank aan Ruud Laimböck, Louis Goulmy, Evert Habich en aan de oud-werknemers die reageerden op onze oproep.

Als verkenner op wacht op de Belvédère

Marloes van Buuren

Jonge knullen, lid van verkennersgroep Stanislaus uit Heemstede, maakten deel uit van een luchtwachtploeg in de Tweede Wereldoorlog. Er is een rooster bewaard gebleven van juli-augustus 1940. Luchtwacht op de Belvédère? En dat tijdens de bezetting? Hoe zat dat in elkaar?

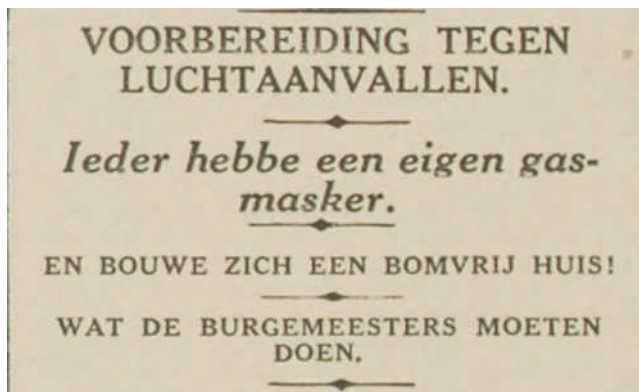

▲ De Belvédère stond redelijk dicht bij het weiland dat naast de Vrijheidsdreef ligt.

▲ De luchtbescherming hield in 1940 de wacht vanaf uitkijktoren de Belvédère in Groenendaal. De toren is in 1965 wegens bouwvalligheid afgebroken, maar gaat herbouwd worden.

In april 1927 stuurde minister van Oorlog Lambooy aan alle Nederlandse burgemeesters een reeks aanwijzingen voor maatregelen 'ter bescherming van de bevolking tegen aanvallen uit de lucht'. De aanwijzingen werden in *Het Handelsblad* en andere kranten gepubliceerd. Direct de volgende dag stond er een schampere reactie in *Het Volk, Dagblad voor de arbeiderspartij*. Met verduistering aanvallen voorkomen? In ernst menen dat je je kunt wapenen tegen giftige gaswolken en brandbommen? Vertrouwen in het Nederlandse leger? De antimilitaristische krant

maakte er gehakt van. Ook in de jaren daarna verschenen er op mededelingen over luchtbescherming negatieve reacties. Pacifisten en anderen bleven zich uitspreken tegen de in hun ogen nutteloze en dure maatregelen. Maar de oproepen vonden toch zeker gehoor. Je beschermen tegen bommen was misschien ondoenlijk, maar het tijdig alarmeren van hulpdiensten kon zeker nuttig zijn. Doel was om over het hele land een netwerk van wachtposten te vormen die moesten waarschuwen bij het naderen van vijandelijke vliegtuigen zodat hulpdiensten als

▲ *Haarlems Dagblad*, 19 september 1931.

brandweer en EHBO paraat konden staan. In 1929 waren er al veel plaatselijke afdelingen. De gemeentelijke luchtbeschermingsdiensten waren overheidsdiensten. De vanaf 1933 (eerst alleen als studievereniging) actieve Nederlandsche Vereeniging voor Luchtbescherming (NVL) kwam voort uit particulier initiatief. Burgerluchtbeschermingsdiensten uit steeds meer gemeenten sloten zich aan.

Pro-Duitse voorzitter

De Heemstedse afdeling van de Nederlandsche Vereeniging voor Luchtbescherming werd begin 1939 opgericht en telde in mei 1939 zo'n tweehonderd leden. Het secretariaat was op het politiebureau, Raadhuisstraat 27. Voorzitter was mr. A.J. Backer, toen nog administrateur bij de provinciale griffie. Vanaf 1941 tot 1945 was hij Commissaris van de Provincie, zoals dat in oorlogstijd heette. In 1941 trad hij ook toe tot de NSB. De luchtbescherming moet echter niet gezien worden als pro-Duits. Door het hele land zouden in bezettingstijd juist ook verzetsmensen zich aansluiten bij de luchtbescherming, omdat dat het recht gaf om 's nachts op straat te zijn. Het is in kranten en andere bronnen niet altijd duidelijk wanneer het om overheidsluchtbescherming gaat en wanneer om de burgerluchtbescherming (NVL). Hoofd van de Heemstedse Luchtbeschermingsdienst was hoofdinspecteur van politie A. Berentsen. Hij zou, nadat hij in 1943 eervol was ontslagen, zeer actief zijn in het verzet.

Verduisteringsoefening

Eind 1938 en begin 1939 waren er in het hele land verduisteringsoefeningen. Op 18 oktober 1938 was de eerste oefening in deze omgeving, namelijk in Haarlem, Bloemendaal, Zandvoort, Heemstede en Bennebroek tussen negen en tien uur 's avonds. De straatverlichting werd in dat uur gedoofd, op doorgaande wegen waren speciale lantarens geplaatst. Motorvoertuigen mochten geen licht voeren en hun richtingaanwijzers niet gebruiken. Uit particuliere huizen mocht geen enkel licht stralen. Het licht van automaten, lichtreclames, klokken, benzinepompen en welk ander object dan ook moest gedoofd zijn. De hulp-politie in Heemstede was tijdens de oefening herkenbaar aan een witte band met de letters LBD (Lucht Beschermings Dienst) en kon zich legitimeren. Dit om te voorkomen dat anderen zich zouden voordoen als hulp-politie. Ambulances en brandweer oefenden met auto's waarvan de koplampen afgedekt waren met donkerblauw papier.

Padvinders en luchtbescherming

In april 1939 sprak de Nationale Padvindersraad, voorgezeten door Prins Bernhard, over het invoeren van een insigne voor luchtbescherming. Een insigne is een embleem dat aangeeft dat je over een bepaalde vaardigheid beschikt. Het was niet de bedoeling padvinders daadwerkelijk in te zetten bij luchtbescherming, maar om hen te leren wat luchtbescherming inhield. Het was niet niks wat er op het programma stond: het improviseren van een schuilloopgraaf, onschadelijk maken van brandbommen, het gebruik van een gasmasker en het vervoeren van 'gaszieken'. Ook werd er gesproken over een insigne Nationale Diensten, waarvoor toestemming nodig was van ouders en voogden. Als padvinders dat insigne hadden, zouden ze in geval van oorlog ingezet kunnen worden bij overheidsdiensten als eerste hulp, luchtbescherming, brandweer,

▲ Materialen rond de luchtbescherming in het Verzetsmuseum, met onder meer een verbandtrommel, gasmasker, verduisteringslampen, verduisteringspapier en armbandjes van de LBD (Lucht Beschermings Dienst).

politie, evacuatie en kustwacht. Het was de bedoeling jongens die hiervoor in aanmerking kwamen al in vreedstijd aan oefeningen mee te laten doen. In Heemstede hielpen vijftig 'padvinders, voortrekkers en verkenners' met oversteken op kruispunten bij een verduisteringsoefening in november 1939.

Dienst op de Belvédère

Louis Goulmy sr. (1920-2009) was lid van de Katholieke Verkennersgroep St. Stanislaus in Heemstede. In september 1939 ontvingen zijn ouders een brief met de vraag of ze toestemming wilden geven dat hun zoon in tijd van oorlog of oorlogsdreiging zou deelnemen aan 'bijzondere vrijwillige hulpdiensten'. 'Het spreekt vanzelf dat het hier gaat over een prachtig werk van vaderlandliefde en naastenliefde, terwijl we van den anderen kant moeten benadrukken dat noch het Rijk, noch ondergetekenden zich garant kunnen verklaren voor de eventuele consequenties.' De toestemming hebben ze gegeven en Louis werd

Regels voor de luchtwacht op de Belvédère, juli 1940

1. Toegang tot de Belvédère is slechts mogelijk, indien voorzien van legitimatiebewijs, gasmasker en armband. Af te halen aan Bureau LBD.
2. Buiten de Belvédère mag niet gerookt worden; weest op de toren zeer voorzichtig met vuur s.v.p.
3. Houdt de Belvédère in alle opzichten netjes.
4. Raadpleeg het rooster goed en houdt hieraan stipt de hand. Dienstverwisselingen met anderen dan die op het rooster staan, zijn verboden.
5. Verdere mededelingen en instructies bevinden zich in de toren bij de telefoon. Neemt vooral goede nota van de waarschuwing betreffende de kijker die daar eveneens is neergehangen.

luchtwacht op de Belvédère. Zijn door de politie gestempelde kaart die toegang gaf tot de Belvédère is gedateerd 25 april 1940. Een wacht duurde 4 uur en je deed zo'n dienst met z'n tweeën.

De wachtdiensten zijn kort onderbroken toen het Duitse leger op 10 mei Nederland binnenviel en werd kort na de capitulatie weer hervat. Ieder moest z'n gasmasker en legitimatiekaart meenemen en als je je gasmasker had ingeleverd kon je dat weer ophalen bij de afdeling luchtbescherming op het politiebureau.

We weten niet hoe vaak Louis Goulmy wacht gehouden heeft op de Belvédère. Er is slechts één weekrooster bewaard gebleven. Hij had dienst op 3 augustus van middernacht tot 4 uur 's ochtends, samen met ene Donkersloot. Voornamen of voorletters staan er niet bij. 3 augustus was een zaterdag. Door de week was Louis aan het werk bij de firma Laimböck, waar hij in 1935 begonnen was als leerling-handschoenmaker.

► *Louis Goulmy op de Belvédère met kijker in de hand. Uit z'n kous aan het rechterbeen steekt de kop van zijn pijp.*

Niet langer met vrijwilligers

In augustus 1940 zagen B&W van Heemstede in dat het niet langer mogelijk was de Belvédère met vrijwilligers te bemannen. Een tiental mensen van de Opbouwdienst zou hun plaats innemen.

De gemeente was in drie vakken verdeeld en die vervolgens weer in blokken. Ieder vak had z'n eigen diensten, waaronder een geneeskundige dienst, brandweer, vervoerdienst en ordonnansen. Louis Goulmy woonde in 1942 op de Van Merlenlaan die in blok A viel. Als ordonnans van blok A moest hij vanaf 1942 één keer per maand deelnemen aan een luchtbeschermingsoefening. In 1943 werd

hij ingezet als wegwachtpost op de hoek van de Herenweg en de Manpadslaan, iedere vijf dagen een dienst van 3 à 4 uur. Eind mei 1944 moest hij drie dagen lang niet nader omschreven 'werkzaamheden' verrichten op het terrein van Hageveld. In die tijd liet de Kriegsmarine daar door gedwongen opgeroepen Heemstedse burgers onder meer versperringen en loopgraven maken. Vanaf april 1944 moest de burgemeester daarvoor 30 man beschikbaar stellen.

We moeten het doen met de papieren die bij zijn zoon Louis jr. bewaard zijn gebleven. Er zijn ongetwijfeld meer verkenneren en ook vele anderen geweest die ingezet zijn bij dit soort diensten. In een bijlage bij *HeerlijkHeden* 180 op onze website www.hv-hb.nl zijn alle documenten en foto's bij elkaar gezet. Daarbij ook het rooster met namen voor de wacht op de Belvédère en verder onder meer een boekje over luchtbescherming dat de Heemstedenaren in 1941 ontvingen.

▼ *De luchtbescherming bleef gedurende de hele oorlogsperiode actief. Deze poster is uit 1943. Onderaan staat 'Goedgekeurd door het Departement van Volksvoorlichting en Kunsten'.*

Bronnen

<https://nha.courant.nu>
www.delpher.nl
www.verzetsmuseum.org
<https://ilibriana.wordpress.com> (zoekterm: groenendaal 1939-1946)
 Marcel Bulte, Hans Krol, *Heemstede 1940-1945, Een gemeente in bezettingstijd*, Haarlem 1995.

Met dank aan Louis Goulmy jr.

'Keel en goud' terug in Bennebroek

Ellen Kerkvliet

Tien jaar na de fusie met Bloemendaal heeft Bennebroek het eigen dorpswapen terug. En in de vlag van de gemeente Bloemendaal waar het dorp onder valt, heeft het nu 'een vijfde baan' gekregen.

▲ Op het vroegere gemeentehuis van Bennebroek werden de koffie en thee uit zo'n kopje gedronken.

In 2009 werd Bennebroek als vijfde dorpskern, naast de dorpen Bloemendaal, Overveen, Aerdenhout en Vogelenzang, bij de gemeente Bloemendaal gevoegd. Er werd toen een nieuw logo ontworpen: een bloem met vijf blaadjes in verschillende kleuren, voorstellend de vijf dorpen. Wellicht leuk bedacht, maar het oogde niet echt officieel. In januari 2019 besloot de Bloemendaalse gemeenteraad dat het originele gemeentewapen met de drie plompenbladeren weer terugkomt en, ook in Bennebroek, gebruikt gaat worden bij officiële gebeurtenissen waarbij de gemeente, de burgemeester of een wethouder gastheer is. Het vroegere gemeentewapen van Bennebroek is tot dorpswapen 'gedegradeerd' en mag gebruikt worden bij lokale feestelijkheden en activiteiten. Ook de vlag van de

gemeente Bloemendaal is aangepast. Op de witte vlag waren drie zwarte plompenbladeren en vier groene banen te zien; dit zijn nu vijf groene banen geworden, voor elke dorpskern één.

'In keel een dwarsbalk van goud'

Toen Adriaan Pauw in 1653 de heerlijkheid Bennebroek erfde van zijn vader, gaf hij zijn nieuwe bezit het wapen zoals wij het nu nog kennen: een rood vlak met een gouden dwarsbalk. Aangenomen wordt dat hij het had overgenomen van Loef Gerritsz. van Bennebroek, destijds schepen van Haarlem. Op verzoek van Johanna Maria Nutges (1784-1858), sinds 1816 vrouwe van Bennebroek, werd het wapen in 1819 bevestigd als wapen van de heerlijkheid door de Hoge Raad van Adel en opgenomen in het register van dit adviescollege.

De officiële beschrijving luidt: 'In keel (=rood) een dwarsbalk van goud. Het schild gedekt met een gouden kroon van

... een rood vlak met een gouden dwarsbalk

drie bladeren en twee parels.' De heerlijkheid werd in 1848 bij de grondwetsherziening opgeheven, maar de familie Nutges en later de familie Willink bleven tot de dood van Arnoldine Willink in 1950 hun invloed uitoefenen op de ontwikkelingen in het dorp. Op verzoek van de gemeenteraad is het wapen in 1971 bij Koninklijk Besluit bevestigd als officieel gemeentewapen.

▲ Ook op het dak van de Hervormde kerk is het wapen – in gestileerde vorm – te zien.

Bronnen

J.H. Keuzenkamp, *Gemeentewapens in Nederland*, 's Gravenhage 1989.

Wikipedia, zoekterm: wapen Bennebroek

<https://ilibrariana.wordpress.com>, zoekterm: wapen Bennebroek

J.W. Groesbeek, *Bennebroek, beeld van een dorpsgemeenschap*, 1982.

◀ In de Hervormde kerk in Bennebroek hadden de ambachtsheren hun eigen kerkbank, mét wapen. Links het wapen van de heerlijkheid, versierd met drie gouden eikels (Willink) en rechts een pauw, het wapen van de familie Nutges.

Reacties op het trotseerloodje van loodgieter Smit

In het vorige nummer van *HeerlijkHeden* schreven we over een op Terschelling gevonden trotseerloodje. We kregen verschillende leuke reacties en aanvullingen.

Kees Schabbing en Egbert de Bruin lieten beiden weten dat het stuk gereedschap op het loodje geen hamer is maar een soldeerbout zoals die door loodgieters gebruikt werd. Het hier afgebeelde exemplaar van ca. 1800 is onderdeel van de collectie van het Amsterdam museum. Mevrouw Schrader heeft een kleine verzameling trotseerloodjes. Ze kreeg ze van haar vader Hendrik Kleijn (1916-1991) die eerst in Haarlem en vanaf 1946 in Aerdenhout een loodgieters- en dakdekkersbedrijf had. Eind jaren veertig, begin jaren vijftig was het gezin

op vakantie op Terschelling. ‘Dat gebeurde met de bedrijfswagen met opschrift. Zodra wij aankwamen, werd mijn vader gevraagd werkzaamheden te komen doen, meestal dakwerk. Na de oorlog waren bijna alle vakmensen van Terschelling ‘geëmigreerd’ en zat het eiland zonder loodgieter, dakdekker en kapper. Een paar jaar heeft mijn vader veel werk gedaan, onder andere aan het dak van Hotel Pension Bornholm.’

Hans Luiten schreef ons: ‘De winkel aan de Binnenweg 22 werd gerund door de vrouw van Leo Smit. Zij verkocht er onder meer huishoudelijke artikelen. Het loodgietersbedrijf was gevestigd aan de haven in de oude panden van timmerfabriek Van Vlijmen (nu gesloopt en vervangen door nieuwbouwwoningen). Het is goed mogelijk dat Leo Smit aan het torendak van de kerk op Terschelling heeft gewerkt. Hij had ook een afdeling dakbedekking. Indertijd was het een gerenommeerd loodgietersbedrijf dat werk in de regio en andere provincies niet afsloeg.’

Ideeën uit graniet gehouwen

De Heemsteedse bouwbeeldhouwer Hendrik van den Eijnde

Antoon Erftemeijer

De belangrijke Heemsteedse beeldhouwer Hendrik van den Eijnde (1869-1939) is ooit omschreven als een 'huiselijke, degelijk-saaie' man. Zijn artistieke nalatenschap is echter allerm minst saai. Degelijk is die daarentegen zeker! Terecht wordt de man 150 jaar na zijn geboorte geëerd met een tentoonstelling, een fraaie beeldenroute voor fietsers en nog veel meer activiteiten.

► Hendrik van den Eijnde met zijn echtgenote Anna Pollé en dochter Hennie, ca. 1920 in hun huis in Haarlem.

Wie was Hendrik van den Eijnde, en waarom moeten wij hem in ere houden? Wat hebben wij in ons kunstrijke Nederland – en vooral in de omgeving van Heemstede en Haarlem – speciaal aan deze kunstenaar te danken? En zijn er misschien ook wat kritische kanttekeningen te plaatsen bij zijn oeuvre, zoals sommigen menen?

Over dat laatste verderop meer. Maar eerst een paar basisgegevens over zijn leven. Hendrik werd in 1869 geboren in Haarlem in een kinderrijk katho-

liek gezin waarvan de vader het brood verdiende als kastenmaker en antiek-reparateur. Al vroeg raakte de jongen verzeild in de wereld van de katholieke beeldhouwkunst en kunstnijverheid. Na opleidingen in diverse ateliers belandde hij rond zijn vijftiende voor enkele jaren in de belangrijke werkplaats van beeldhouwer Johannes Maas, die vanuit zijn atelier aan de Haarlemse Noorder Emmakade velerlei beeldhouwwerk zou leveren voor de er tegenoverliggende Kathedrale Basiliek Sint Bavo.

▲ Door Van den Eijnde ontworpen reliëf op het Scheepvaarthuis in Amsterdam, gevel aan de Binnen Bantammerstraat. Rechts Jan Pietersz. Coen en middenvoor het wapen van Batavia.

Deze rooms-katholieke start van zijn loopbaan zou overigens zonder duidelijk gevolg blijven. Het latere werk van Van den Eijnde is buitenkerkelijk, zij het veelal wel nog symbolisch bedoeld en volgens bepaalde idealen gemaakt. Wat die idealen betreft kan hier gewezen worden op de invloed die Van den Eijnde wat later in zijn leven onderging van de vrijdenkende theoloog en filosoof A. de Hartog, een bevlogen christelijk spreker en denker die ooit volle kerken trok. Maar ook zelf formuleerde Van den Eijnde soms zijn idealen, zoals in 1920 toen hij in een lezing in Haarlem het belang van het geestelijk karakter van beeldhouwkunst beklemtoonde: 'Beeldhouwkunst is gestalten geven aan de idee' zoals de oude Egyptenaren, Grieken en 'volken van het Oosten' dat ooit zo goed konden. Zij hadden 'de stof bezielend en levend gemaakt, de idee leefde in den

stof'. Daarna, aldus Van den Eijnde, volgde een periode van verval – maar in 1920 zag de beeldhouwer gelukkig nieuwe perspectieven in de 'geestelijke' stromingen van kubisme, futurisme en zelfs dada!

Scheepvaarthuis

Een volgende belangrijke stap betrof Van den Eijndes medewerking aan het inmiddels wereldvermaarde 'Scheepvaarthuis' (nu het Amrathhotel) aan de Prins Hendrikkade. Samen met onder anderen Hildo Krop en Michel de Klerk werkte hij aan dit uiterst sierlijk en rijk gedecoreerde 'Gesamtkunstwerk' in de vorm van een soort reuzenschip, dat zowel van buiten als van binnen (gaat u er vooral eens een kopje koffie drinken!) van een ongekennde rijkdom is.

Na dit project volgden nog tal van andere opdrachten, afgewisseld met vrij werk en bijvoorbeeld ook ontwerpen voor meubelen, een monumentale urn en theeserviezen. Wie de uitvoerige monografie doorbladert van kunsthistoricus Ype Koopmans (tegenwoordig artistiek directeur van Museum MORE in Gorssel), raakt onder de indruk van het enorme oeuvre van deze beeldhouwer. Van den Eijnde moest bovendien blijven doorwerken tot aan zijn overlijden op zeventigjarige leeftijd om het hoofd boven water te houden. Hij was de kostwinner van een gezin, waarvan naast zijn vrouw Anna Pollé ook twee dochters deel uitmaakten. Van den Eijndes belangrijkste erfenis blijft al met al zijn bouwbeeldhouwkunst: meestal uit steen gehakte reliëfs en meer of minder vrijstaande beelden, die bedoeld zijn als onderdelen van bouwwerken. In de omgeving van Heemstede en Haarlem zijn daar heel wat voorbeelden van te zien, waarbij in de beste gevallen architectuur en beeldhouwkunst een fraaie symbiose vormen.

Van den Eijnde-fietsroute

Een artikel als dit kan slechts met wat informatie en enkele platen een globale

indruk geven van het bijzondere karakter van de werken van Van den Eijnde. De nu speciaal ontworpen Van den Eijnde-fietsroutes zijn een uitstekende manier om het werk echt te leren kennen. Wie de routes volgt, stuit op vele bezienswaardigheden. In Heemstede is er om te beginnen het curieuze woonhuis annex atelier van Van den Eijnde aan de Willem van de Veldekade 2, dat de beeldhouwer zelf had laten ontwerpen en dat hij ook heeft voorzien van diverse reliëfs. Bijzonder aan dit pand zijn onder meer de twee grote glaspartijen aan de straatzijde, die twee atelierruimtes licht geven. Vanzelfsprekend was het atelier beneden het echte beeldhouwatelier: het gewicht van beelden en beeldhouwmaterialen maakt dat beeldhouwersateliers zich gewoonlijk op de begane grond bevinden. In dit geval echter had Van den Eijnde nog een wat kleiner atelier erboven ontworpen, waarvan de vloer verwijderd kon worden: zo kon het benedenatelier ineens een hoogte krijgen van zo'n negen meter, wat de productie van hoge beelden mogelijk maakte.

In Heemstede vindt men verder werk van deze beeldhouwer aan de voormalige Dreefschool (nu Plein1), op de Zandvaartbrug (Heemstedse Dreef) en de Bronsteebrug, in de Nicolaas Beets-

► Van den Eijnde leunt uit het bovenraam van zijn atelierwoning aan de Willem van de Veldekade 2 in Heemstede. Het huis is gebouwd in 1921-1923.

▲ Frans Hals, 1930, op de Grote Houtbrug (hoek Raamvest), Haarlem. Graniet, 2,4 meter hoog.

school aan de Sportparklaan (portret-reliëf van Beets) en aan de Van den Eijndekade het indrukwekkende reliëf 'De levensloop'. En zo is er meer. Diverse beeldhouwwerken maakte Van den Eijnde voor straten en plekken in Heemstede die vanaf 1927 zijn gaan behoren tot de gemeente Haarlem (bijvoorbeeld Zonnelaan 6 en 6a, Scheltemakade 20 en de Marisbrug). In Haarlem zijn opmerkelijke werken van de kunstenaar te vinden aan het voormalige postkantoor aan de Gedempte Oude Gracht en verder op de Grote Houtbrug, waar reliëfbeelden van schilder Frans Hals en architect Lieven de Key te zien zijn. Over de totstandkoming van die laatste twee beelden in 1930 meldde een journalist, die eens ter plekke was gaan kijken, dat de enkel met beitel en hamer werkende uitvoerder C. Holtus alleen al zo'n vier maanden (!)

bezig was met het granieten Lieven de Key-beeld. Daarna zou Holtus zijn kleine keet verplaatsen naar de overkant van de brug om Frans Hals uit te hakken. Door Van den Eijnde aangeleverde gipsen beelden met de bedoelde formaten dienden als uitgangspunten voor dit immense geduldwerk.

Van Heutsz

In dit artikel kan niet voorbij worden gegaan aan een inmiddels verdwenen monument, dat in feite het belangrijkste, meest grootschalige werk was dat Van den Eijnde ooit heeft gemaakt, samen met architect Dudok: het 'Van Heutszmonument' (1928-1932) in het toenmalige Batavia (nu Jakarta) in Nederlands-Indië. Het was gewijd aan de kort daarvoor overleden generaal J.B. van Heutsz (1851-1924), die niet alleen gouverneur-generaal was geweest over de Nederlandse kolonie, maar er eerder ook als generaal 'krachtdadig' was opgetreden door een opstand in Atjeh neer te slaan. Voorstanders zagen dit optreden als 'pacificatie', als een terechte poging om verzet van guerrillatroepen te breken en Nederlands-Indië tot een eenheid te smeden. De 'pacificatie' had weer orde in de kolonie gebracht, wat ook gunstig was geweest voor de economie. Tegenstanders, toen reeds maar vooral ook later, zagen Van Heutsz meer als de personificatie van verderfelijke kolonialisme en imperialisme. Rond de tijd van ontstaan van het monument, dus rond 1930, was de stemming kennelijk nog voldoende pro-Van Heutsz om een en ander gerealiseerd te krijgen. Het monument kreeg uiteindelijk de vorm van een gigantische natuurstenen constructie met een vier meter hoge, staande Van Heutsz die uittorent boven reliëfs vol werkende inlanders. Voorstanders zagen in de verheven geplaatste Van Heutsz de bringer en bevorderaar van welvaart, en zo was het werk ook bedoeld. Tegenstanders zagen (en zien) er meer de overheerser en onderdrukker in.

De discussie over dit monument is in feite gesloten: na de onafhankelijk-

▲ *Het Van Heutsz-monument, in 1928-1932 gebouwd in Batavia (Jakarta), is in 1953 opgeblazen. Trachiet, 12 x 16 x 20 meter.*

heidsverklaring van Indonesië werd het monument in 1953 opgeblazen. Wat later zou een ander Van Heutsz-monument, uit 1935 van Frits van Hall aan het Olympiaplein in Amsterdam, eveneens op weerstand stuiten. In 1967 werd het beschadigd door een ontplofte kneedbom en op andere momenten zijn herinneringen aan Van Heutsz (zoals zijn portretmedaillon) van het monument gesloopt. Om tegenstanders tegemoet te komen, is het monument later omgedoopt tot 'Monument Indië-Nederland'.

New York en Berlijn

Behalve in Batavia heeft Van den Eijnde ook in New York een monument afgeleverd: het 'Holland-monument' (1925). Dit bestaat nog wel: men kan het vinden geheel onderin Manhattan, in het Battery Park. Het betreft een betrekkelijk bescheiden voetstuk van 4,5 meter hoog met een reliëf waarop een 17de-eeuwse Hollander is afgebeeld die het gebied

van Manhattan koopt van een Indiaan. Zo werd het monument een herinnering aan de feitelijke stichting van New York als 'Nieuw Amsterdam' door Nederlanders. Boven op dit voetstuk prijkt bovendien een stalen scheepsmast van 20 meter hoog. Van den Eijnde is in het kader van dit project tweemaal naar New York afgereisd (waar overigens een van zijn dochters was gaan wonen); naar verluidt sprak de beeldhouwer zelf geen woord Engels.

Een zeker vanuit hedendaags perspectief volgens velen minder geslaagde actie van Van den Eijnde was zijn deelname, als jurylid en artistiek deelnemer, aan de kunstwedstrijd die deel uitmaakte van de omstreden Olympische Spelen in Berlijn in 1936. De beeldhouwer zelf verdedigde zich door te stellen dat kunst boven politiek staat. Het is een kwestie – het al dan niet cultureel boycotten van totalitaire regimes – die tot op de dag van vandaag voer voor felle discussies biedt.

▲ Holland-monument, 1926. Battery Park, New York. Voetstuk van Beiers graniet (4 meter hoog), daarboven een stalen scheepsmast van 22 meter hoog.

Bijzonder oeuvre

Wie eenmaal kennis heeft gemaakt met het werk van Van den Eijnde, zal 'zijn' stijl gaandeweg vermoedelijk wel herkennen – al waren er meer beeldhouwers in zijn tijd die een enigszins vergelijkbare stijl hanteerden. Die stijl is 'modernistisch', meer of minder strak gestileerd, met reminiscenties aan Egyptische (reliëf)beeldhouwkunst. Toch is er zeker ook stilistische variatie in het oeuvre aan te wijzen. De route langs werken van Van den Eijnde in de omgeving van Heemstede en Haarlem is een prima gelegenheid voor een nadere kennismaking met dit zeer bijzondere oeuvre.

Bronnen

Y. Koopmans, *H.A. van den Eijnde, 1869-1939*, Assen 1994.

Y. Koopmans, *Muurvast en gebeiteld. Beeldhouwkunst in de bouw 1840-1940*, Rotterdam 1994.

J. Heij, *Vernieuwing en bezinning. Nederlandse beeldende kunst en kunstnijverheid ca. 1885-1935* uit de collectie van het Drents Museum, Zwolle/Assen 2004.

Heel veel te zien en te doen

De HVHB en de Historische Vereniging Haerlem vormden medio 2018 samen de werkgroep Hendrik van den Eijnde. De leden zijn Michel Bakker, Ruud Bannink, Daan Kerkvliet, Has Kuijpers, Hillebrand de Lange, Gerard Moole-naars, Remmert Pels en Marjorie Vroom. Beide

historische verenigingen zijn heel blij met al hun inspanningen en speurwerk. Ze hebben geresulteerd in een prachtige reeks activiteiten. Deze zijn te vinden op blz. 47-48 van deze *HeerlijkHeden*, op onze website www.hv-hb.nl en in de plaatselijke kranten. Van harte aanbevolen!

Bloemencorso: 'Het is alles kleur en geur en fleur'

Ellen Kerkvliet

Dit jaar trok het Bloemencorso van de Bollenstreek voor het eerst door de Heemsteedse Raadhuisstraat en Binnenweg. Een goede gelegenheid om eens terug te gaan naar de geschiedenis van dit evenement.

▲ Een pralwagen passeert het kruispunt Zandvoortselaan-Herenweg, 1995.

Het eerste officiële Bloemencorso van de Bollenstreek was in 1948, maar al veel eerder vonden in meerdere dorpen en steden in deze regio optochten met versierde karren, fietsen en auto's plaats. Niet alleen in het begin van de lente maar ook 's zomers, bijvoorbeeld ter gelegenheid van de verjaardag van prinses Wilhelmina of bij een andere feestelijke gebeurtenis. Een van de aller-eerste corso's was in april 1896, georganiseerd door de regionale afdeling van de ANWB, door Bloemendaal, Overveen en Haarlem. Een heraut te paard met het bondsvaandel van de ANWB ging voorop, gevolgd door een met bloemen versierde paardentram, muziekkorpsen en vele versierde fietsen. 'Het is alles kleur en geur en fleur', berichtte het

Haarlems Dagblad erover. 'Wij gelooven niet dat in de laatste tijden iets dergelijks hier te lande den volke is vertoond.'

Blauwe walvis

Ook Hillegom had begin vorige eeuw in het voorjaar een eenvoudig corso: een stoet van met slingers en bloemstukken versierde vrachtauto's, handkarren en fietsen, voorafgegaan door het plaatselijke muziekkorps. Het was de amarylliskweker Willem Warmenhoven die in 1947 het initiatief nam tot het bouwen van de

eerste pralwagen. Het werd een walvis, bestaande uit duizenden blauwe hyacinten, gestoken op een met mos bekleed houten geraamte op een vrachtauto. In dat jaar zou ons land met het schip de Willem Barentsz weer aan de walvisvaart deelnemen. De Hillegommers keken hun ogen uit toen de levensgrote blauwe walvis op Julianadag (30 april) door hun dorp reed. Burgemeester Van Nispen tot Pannerden was zo enthousiast dat hij, samen met zijn collega's uit Lisse en Sassenheim, het Centraal Comité Bloemencorso Bollenstreek oprichtte. Voornaamste doel was om met de rijdende bloemstukken reclame te maken voor de verkoop van bloembollen. Bijkomend voordeel was dat dan ook iets nuttigs werd gedaan met de gigantische hoeveel-

▲ Bloemencorso met versierde fietsen op het terrein van de Ripperdakazerne, Haarlem. April 1919.

▲ Nog jaren na het einde van de Tweede Wereldoorlog werd tijdens het corso hulde gebracht aan de Engelsen, Amerikanen en Canadezen. Zoals op deze foto rond 1950, genomen op de Herenweg in Lisse, ter hoogte van 't Vierkant.

heid bloemen die jaarlijks op de 'porriehopen' terechtwamen. De bloemen waren immers restafval. Het jaar daarop reed het eerste officiële Bloemencorso van de Bollenstreek vanuit Hillegom door Lisse naar Sassenheim, gadeslagen door 150.000 toeschouwers. Enkele praalwagens haalden de eindstreep niet vanwege een oververhitte motor, lekke band of in elkaar gestorte constructie. Maar het enthousiasme om door te gaan overheerste.

Eurovisie

Het corso bleek een succes, met het jaar nam het aantal toeschouwers langs de route toe en ook de uitvoering van de praalwagens werd steeds professioneler. Elk jaar was er een ander thema, waarbij het toch vooral ging om het uitbeelden van de lente en typisch Hollandse taferelen. Vanaf de jaren vijftig leidde het parcours tot Bennebroek, daar werd vervolgens gekeerd richting het zuiden. Om meer publiciteit – vooral in het buitenland – te krijgen besloot de organisatie om in 1967 het corso op de Grote Markt in Haarlem te laten finishen. Ard Schenk, Kees Verkerk en Stien Kaiser zaten in levenden lijve op een van de wagens en deelden na afloop handtekeningen uit. Het jaar daarop vond letterlijk een keerpunt plaats: de startplaats werd Haarlem in plaats van Sassenheim en de NTS verzorgde voor het eerst een

rechtstreekse kleurenreportage voor de Eurovisie, zodat het corso in meerdere Europese landen op tv te zien was.

Changing world

Sinds 1995 begint de 42 km lange route in Noordwijk met als eindpunt de Haarlemse binnenstad. Daar zijn de wagens de volgende dag dan te bewonderen. Dit jaar was het thema 'Changing world'. De wereld verandert, maar wat blijft is de kleurrijke bloemenstoet die in het prille voorjaar door onze regio trekt. Ook de bijbehorende spanningen zijn in al die jaren nog steeds hetzelfde gebleven. Zijn er genoeg bloemen of moeten er hyacinten uit Frankrijk komen? Hoe zal het weer zijn? Toch geen regen, harde wind of misschien wel sneeuw? Weer of geen weer, het bloemencorso met zijn kleur, geur en fleur laat ons elk jaar weer genieten. Nu dus ook in het winkelhart van Heemstede.

Bronnen

<https://nha.courant.nu> (Haarlems Dagblad 14 april 1896)
Herman van Amsterdam, *Corso Bollenstreek*, Sassenheim 1986.

Met dank aan Wilma van Velzen, Stichting Bloemencorso Bollenstreek.

Wonen in een monument, 'Eigenlijk is het een hele eer'

Marilou den Outer

Met heel veel plezier woont het echtpaar Van Os-Thompson al jaren in hun 'Gesamtkunstwerk' in Heemstede – een tamelijk vreemde eend in de bijt aan de Van Doornkade 4. Op de vraag van de HVHB of ze het tot gemeentelijk monument wilden laten verklaren moesten ze wel even heel goed nadenken. Maar het werd uiteindelijk een 'ja'.

► *Burgemeester van Doornkade 4.*

Door werk in het buitenland waren zij gewend om bij de talrijke verhuizingen een huis weer helemaal opnieuw te mogen inrichten. Een leuke klus voor het echtpaar Van Os-Thompson was het bijvoorbeeld om in 1973 het in ruwbouw opgeleverde nieuwbouwhuis aan de Willem Denijslaan in Heemstede naar eigen hand te zetten. Geen enkele 'piramide-woning' in dat wijkje, uniform van buiten, zag er aan de binnenkant uiteindelijk hetzelfde uit. Prima wonen dus, daar achter de Van Merlenlaan. Maar er ging direct iets kriebelen toen zij op Hemelvaartsdag 1989 met de hond aan de lijn, op weg naar het Groenendaalse bos, langs de Van Doornkade liepen en bij nummer 4 een bordje 'Te koop' zagen

staan. 'Een huis dat vanaf de straatkant niet zo veelzeggend is. Een wit doosje eigenlijk. Maar toch op de een of andere manier intrigerend', vertelt Leo van Os tijdens een gesprek in maart 2019. Vooral uit 'architectonische nieuwsgierigheid' belde hij direct met de verkoopmakelaar. Hij was de eerste geïnteresseerde en de bezichtiging leverde een gemengd beeld op. De eenvoudige vormgeving en de minimale kleuren deden direct denken aan de kunstrichting van De Stijl. Met aansprekende details, zoals de lange band van Noorse leisteen die de indruk wekt de vloer van de slaapvertrekken boven de garage omhoog te houden, en die verder doorloopt naar de schoorsteen, helemaal in lei.

Maar de toestand waarin het verkeerde was niet best, althans in de ogen van Leo van Os: 'We troffen een huis aan dat aan de buitenkant maar vooral aan de binnenkant zo te zeggen 'verkankelmiend' was. Het zat keurig in de verf, maar van een totaal verkeerde kleur. Binnen hingen gordijnen, maar van velours, met zo'n koof aan de bovenkant. Op zichzelf niets mis mee, maar dat hoorde absoluut niet bij dat huis. Dat gold ook voor de tuinkabouter die in de door de bewoners gemaakte vijver in de hoek van de woonkamer stond, 'en precies om elf uur ging plassen', lacht Leo van Os.

Terug naar het oorspronkelijke ontwerp

Door de ervaring van het vele verhuizen had het echtpaar er bedrevenheid in gekregen om interieurs snel te kunnen 'doorzien', oftewel: 'door de ellende heen' kunnen kijken en zien wat er mogelijk is in een huis. Het bod op het huis Van Doornkade 4 werd diezelfde dag nog gedaan – en aanvaard.

Een spannende tijd brak aan, want aan dit huis moest heel wat gefatsoeneerd worden.

Om een idee te krijgen hoe het er in de begintijd had uitgezien zochten ze contact met de oorspronkelijke opdrachtgever voor de bouw van dit huis, tevens eerste bewoners, het echtpaar Van Cleeff. Die hadden architect Bart van den Berg (1919-2009) aangezocht om het te bouwen, aan de rand van de villawijk Het Grotstuk. In 1955 begon de bouw van het opvallende huis. Van Cleeff was behalve zakenman ook lid van de welstandscommissie in Heemstede en Leo van Os vermoedt dat het hem dankzij die functie gelukt is

om goedkeuring te krijgen voor de bouw van deze 'vreemde eend in deze verder zo traditionele bijt' van Het Grotstuk en omgeving.

Arthur Simon van Cleeff, zakenman in de textiel, bleek overleden en zijn vrouw Lily woonde inmiddels in Canada. Zij wilde graag meewerken aan het verzoek om informatie want die had ze volop: de oorspronkelijke bouwtekeningen bijvoorbeeld, maar ook zwart-wit foto's van interieur en exterieur, destijds gemaakt door een student van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag. De Van Cleeffs hadden moderne Scandinavische teakhouten meubels aangeschaft, helemaal 'in' in die tijd. Gekocht bij winkels als Baja op de hoek van de Grote Houtstraat en de Gasthuisvest in Haarlem (waar nu Ulla Popken zit). In de buurt werd Van Doornkade 4 ook wel 'het Baja-huis' genoemd.

De passende tuinkabouter kortom was van een andere esthetische opvatting. Het echtpaar Van Os bracht zo zorgvuldig mogelijk het huis in oorspronkelijke staat terug, zij het met wat moderne aanpassingen en met wat ruimte voor eigen smaak. De hardhouten kozijnen en de voordeur waren origineel van bruin glansvernis voorzien. Dat werd veranderd in donkergrijs voor de kozijnen en opvallend blauw

voor de voordeur. Die kleur kwam niet uit de lucht vallen, want buiten in de gevel was die kleur er oorspronkelijk al. 'Een typische De Stijl-kleur, te zien bijvoorbeeld in het Rietveld-Schröder huis in Utrecht en bij Café De Unie in Rotterdam van de beroemde De

Stijl-architect J.J.P. Oud. Ook in huis hebben we die kenmerkende De Stijl-kleuren blauw, rood en geel hier en

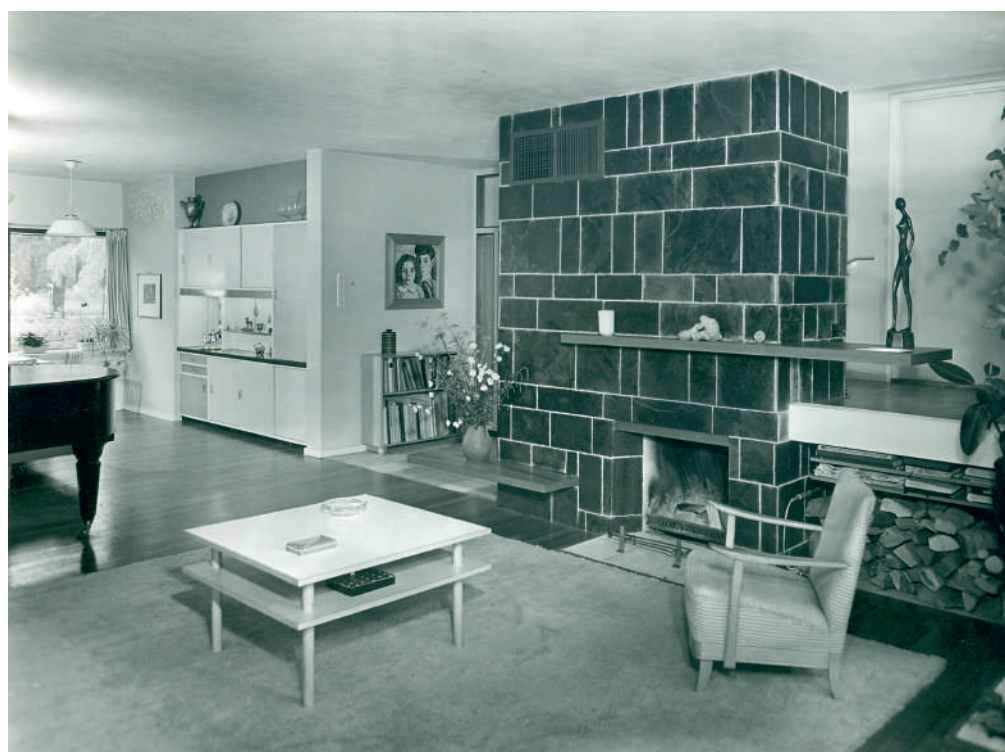
In 2015 liet de HVHB door architectuurhistoricus Wim de Wagt een rapport opstellen over wederopbouwarchitectuur (1945-1965) in Heemstede, met als doel de pareltjes daarvan voor te dragen voor de gemeentelijke monumentenlijst. Tot nu toe is de aanvraag gehonoreerd voor dit pand aan de Burgemeester van Doornkade en voor het NS-station Heemstede-Aerdenhout. Voor het rapport, zie onder 'Actueel' op de homepage van www.hv-hb.nl.

daar laten terugkomen.' Ook werden de helemaal witgeverfde bakstenen buitenmuren lichtgrijs gesausd, waardoor er weer een fraai contrast ontstond met de witte betonplaat waarop de slaapetage rust. In het portaal achter de voordeur werd het nogal gedateerde geribbelde glas vervangen door een glazen vitrine die dienstdoet als display voor de inmiddels groeiende kunstverzameling van het echtpaar.

'De ritmiek van het huis'

Die kunst was ook een van de overwegingen om na enkele jaren te besluiten

vraag of hij het huis kon kopen, haha. Die heeft mooi werk gedaan. Bovendien hield hij ons goed bij de les. Want toen ik hem vertelde dat wij nogal minimalistisch zijn ingesteld, was zijn repliek: 'maar waarom zie ik dit hier nergens terug?' Hij had helemaal gelijk natuurlijk.' Wendy van Os: 'Nee zeg, voor ons geen interieur waar je nog geen boek op tafel mag laten liggen. Zoals bij een vriendin van me die in een strak minimalistisch appartement woont. In de wc kun je het lichtknopje nergens vinden en de woonkamerkasten en keukenkastjes kan je niet open krijgen, zo streng is het vormgegeven.' Het echtpaar is het erover

▲ *Het interieur van echtpaar Van Cleeff. Zij waren de eerste bewoners en lieten het huis bouwen.*

een uitbreiding te realiseren aan het huis. Maar ook het persoonlijke comfort telde mee. Een slaapkamer van 3 bij 3,5 meter is weliswaar functioneel, maar dat is het dan. 'Om iets aan een dergelijk 'af' huis te willen aanbouwen is eigenlijk 'godslasterlijk'. Maar we zijn in zee gegaan met architect Casper van der Hoeve – die de kennismaking overigens begon met de

eens: 'Casper van der Hoeve heeft de aanbouw heel secuur gedaan. De ritmiek van het huis is mooi gehandhaafd.' Vanuit de binnentuin is te zien hoe de architect de platte daken van beide delen slim heeft laten aansluiten, ondanks dat het jaren-negentig dak vanwege isolatiematerialen bijna twee keer zo dik is als het dak uit de jaren vijftig ernaast.

▲ *Het huis vanuit de achtertuin, met links de aanbouw.*

Ongeschonden behouden voor de toekomst

Twee jaar geleden kwam opnieuw een moment waarop het echtpaar Van Os over hun huis moest gaan nadenken en beslissen. De HVHB klopte bij hen aan. De historische vereniging wilde een aantal woningen en gebouwen uit de naoorlogse wederopbouwperiode (1945-1965) in Heemstede voordragen als gemeentelijk monument. Van Doornkade 4 hoorde daar wat de vereniging betrof ook bij. Leo van Os twijfelde. Wat betekent zo'n status voor de waarde van je huis en wat als je geen spijker meer in de muur mag slaan zonder gemeentelijke toestemming? Hij ging erover praten bij de gemeente die tot zijn aangename verrassing 'onmiddellijk een open houding aannam'. Er zijn

kasten, en natuurlijk: de kleur van de verf, binnen én buiten. Van Os: 'Na wikken en wegen hebben we uiteindelijk besloten om het wel te doen, en positief mee te werken aan de wens van de HVHB en de gemeente. Een monumentenschildje naast de deur hoeft niet van ons, maar we schamen ons er niet voor om in zo'n mooi huis te mogen wonen en we vinden dat het ongeschonden behouden moet blijven voor de toekomst. Eigenlijk is het een hele eer.'

'Gesamtkunstwerk'

Een eer, en: het huis is nu ook wel 'af'. Ze zijn heel tevreden in hun 'Gesamtkunstwerk' dat huis, tuin en de kunstwerken omvat. Kunst die een hobby van beiden is. De van origine Britse Wendy van Os werkt als vertaalster voor diverse kunstinstellingen en bladen. De kunstwerken die worden gekocht passen in de stijl van het huis, dat wat Leo van Os betreft 'heel tolerant is'.

Bezoekers zijn vaak verbaasd over de woning. Vrienden merkten ooit op: van buiten lijkt het een bunker, eenmaal binnen een oase. Het is bovendien een praktisch huis, vrijwel gelijkvloers, een plek waar je prima oud kunt worden. Verhuizen, zoals ze vroeger zo vaak deden, is dus niet meer aan de orde. Leo van Os: 'Sinds we hier wonen hebben we er geen enkele behoefte meer aan.'

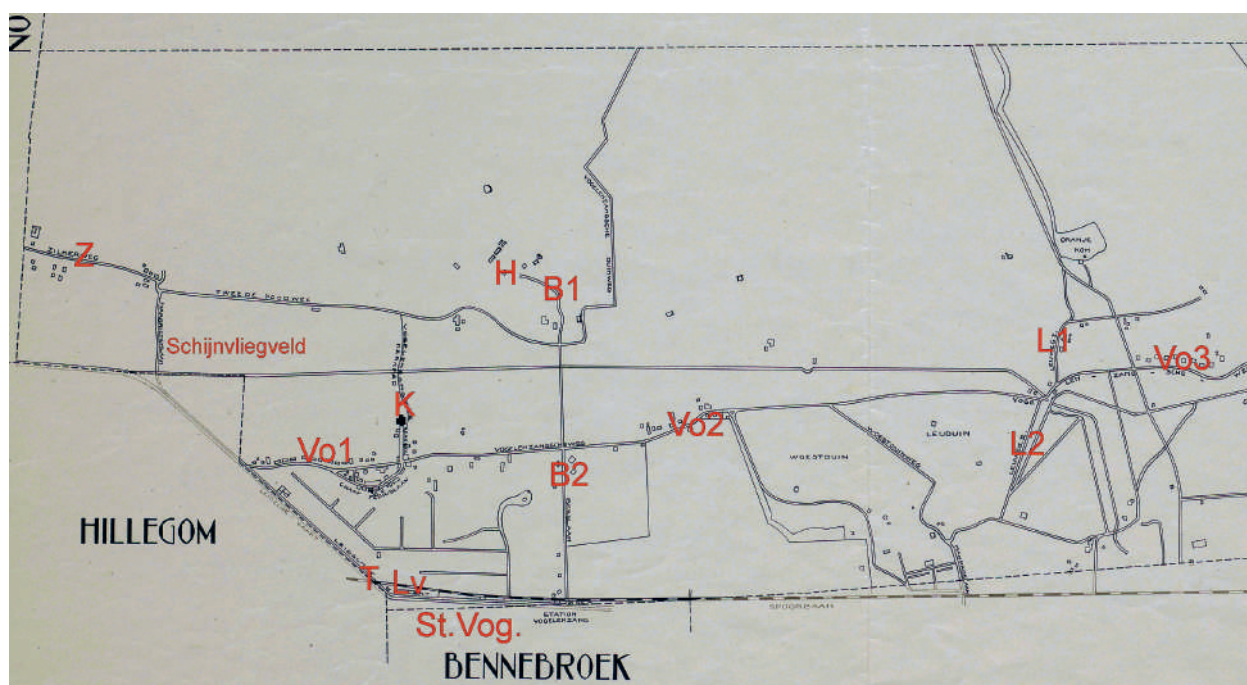
Heemstede ging het gesprek aan

gemeenten die eigenaren voor het blok zetten, en dat kunnen ze wettelijk gezien ook doen. Heemstede ging het gesprek aan en zo kon er in gezamenlijk overleg worden vastgelegd wat van de woning 'beschermd' is en wat wel en niet zonder vergunning mag gebeuren. Het buitenaanzicht zal qua structuur behouden blijven, maar veel veranderingen zijn mogelijk zonder toestemming, bijvoorbeeld wat betreft vloeren en ingebouwde

Geëvacueerd vanuit Vogelenzang

Marloes van Buuren

Vogelenzang heeft tijdens de Tweede Wereldoorlog veel te verduren gehad door bombardementen en evacuaties. Dat kwam door de ligging vlakbij kust, spoorlijn en station en door de aanleg van Duitse lanceerinstallaties voor V1's. In het voorjaar van 1945 hadden bijna alle inwoners van het dorp hun huizen gedwongen verlaten. Diverse geëvacueerden vonden korte tijd onderdak in Bennebroek, in paviljoens van de Stichting Vogelenzang.

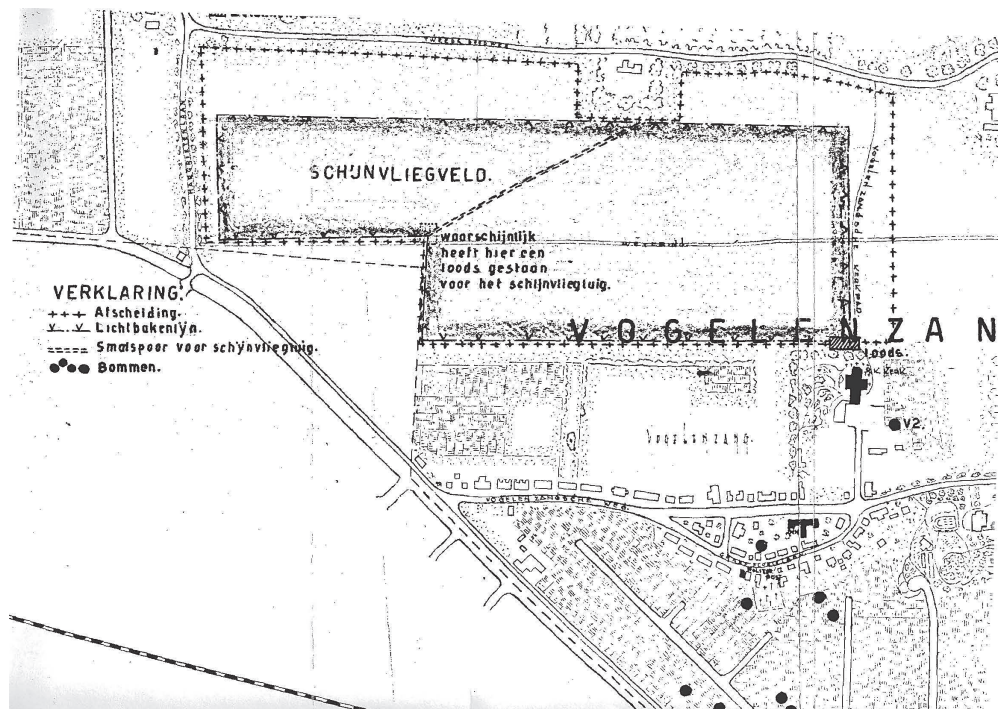

▲ Kaart Vogelenzang, 1941. Vo (1, 2, 3): Vogelenzangseweg, B (1,2): Bekslaan, L1: 1e Leijweg, L2: 2e Leijweg, K: kerk en Kerkpad, T: Traliebrug, Lv: huizen langs Leidsevaart in Vogelenzang ten oosten van de spoorlijn, Z: Zilkerweg, H: Huis te Vogelenzang, St. Vog.: Stichting Vogelenzang. Het noorden is rechts, iets schuin naar boven; de Waterleidingduinen boven.

Op 28 augustus 1939 begon de algemene mobilisatie van het Nederlandse leger. Op 1 september 1939 viel Duitsland Polen binnen, op 3 september volgde de oorlogsverklaring aan Duitsland door Engeland en Frankrijk. Nederland moest rekening houden met een inval en trof voorbereidingen voor de evacuatie van ruim een half miljoen mensen uit meer dan honderd gemeenten in het oosten van het land. De gemeente Bloemendaal,

waar Vogelenzang onder valt, kondigde in november 1939 aan dat Defensie in dat geval zo'n 12-duizend personen in de gemeente wilde onderbrengen. Met Haarlem, Zandvoort, Heemstede en Bennebroek erbij werd er in februari 1940 gerekend op het huisvesten van 25- tot 30-duizend evacuees. De praktijk van de oorlog zou anders uitwijzen. Met name Zandvoort en Vogelenzang zouden geen evacuees onderbrengen maar moes-

► Het schijnvliegveld, in 1948 ingetekend op een oudere kaart.

ten zelf uiteindelijk vrijwel alle inwoners evacueren. Ook Bennebroek kreeg te maken met de gevolgen daarvan.

Schijnvliegveld

In Vogelenzang waren Nederlandse militairen in maart 1940 begonnen met de aanleg van een vliegveld. Dat gebeurde op de weilanden ten westen van de Vogelenzangseweg, achter de kerk, ten zuiden van het Kerkpad. De Duitse bezetters benutten dit voorwerk en maakten er een schijnvliegveld van, dat de aandacht moest afleiden van het vliegveld in Katwijk. Over rails werden houten vliegtuigen heen en weer gereden. Het lijkt erop dat de misleiding door de Duitsers in ieder geval in de eerste oorlogsjaren werkte, want er waren regelmatig beschietingen met schade door explosies van mijnen, granaten en bommen.

Vogelenzang lag aan tegen het steeds bredere gebied dat de Duitsers vrij maakten voor hun kustverdediging. Eind 1942 werden vrijwel geheel IJmuiden, Velsen en Zandvoort ontruimd en werden veel huizen en gebouwen met de grond gelijk gemaakt. In Bentveld, Aerdenhout en Vogelenzang werden de

huizen in diverse straten ontruimd, in Vogelenzang langs de Vogelenzangseweg tussen de Bekslaan en Aerdenhout (kaart: Vo2 en Vo3), aan de Bekslaan nabij Huis te Vogelenzang (kaart B1) en aan de 1ste en 2de Leijweg (L1 en L2).

Aanleg lanceerinstallaties

Het zou niet blijven bij die eerste evacuatie. In mei 1944 werden alle huizen aan de Bekslaan en aan de Vogelenzangseweg in de dorpskern (rechts van Vo1) ontruimd en er kwamen SS-troepen in. Het schijnvliegveld werd ontmanteld. De Duitsers bouwden bunkers langs de Vogelenzangseweg, in de duinen, op het vliegveld en bij de Bekslaan. Ten zuidwesten van *Huis te Vogelenzang*, bij villa *De Schapenkamp* (Bekslaan 36) en bij *Leyduin* werden lanceerinstallaties voor V1's gebouwd. In februari 1945 werd het hele gebied ten westen van de spoorbaan ontruimd met uitzondering van de Zilkerweg (nu Zilkerduinweg). Het aantal geëvacueerden bedroeg naar schatting 1750, waarvan ongeveer achthonderd mensen door bemiddeling van de gemeente werden ingekwartierd in Aerdenhout, Overveen en Heemstede.

▲ Omdat 's nachts projectielen voor de V1-installaties vervoerd werden, werd de Traliebrug veelvuldig onder vuur genomen. De inslagen van scherven zijn nog steeds te zien. De muren zitten er vol mee.

Een deel van de veestapel werd ondergebracht op het terrein van *Huize Wildhoeve* in Bloemendaal.

De Vogelenzangers die aan de andere kant van de spoorbaan aan de Leidsevaart woonden, mochten op dat moment daar nog blijven. Maar rustig was het daar zeker niet. Want behalve het gebied met de lanceerinstallaties werd ook de Traliebrug, waar de weg en vaart onder het spoor doorgaan, veelvuldig onder vuur genomen door de geallieerden.

Ook Bennebroek, dat er vlak tegenaan ligt, ondervond daar de dreiging en de schade van, onder meer op het terrein van Stichting Vogelenzang en langs de Leidsevaart. Op 14 maart 1945 was er een zwaar bombardement op de Traliebrug, die niet geraakt werd, maar de schade aan de woningen langs de Leidsevaart in Vogelenzang was groot. Een dag later vielen daar weer bommen. Er waren geen persoonlijke ongelukken, maar de huizen waren zo vernield dat veel mensen hun woningen vrijwillig verlieten en introkken bij familie of kennissen. Een aantal van hen kwam terecht in de Stichting Vogelenzang in Bennebroek (nu GGZ inGeest) waar al meer Vogelenzangers onderdak gevonden hadden. Daarna bleven de geallieerden dit deel van Vogelenzang bestoken met bommen. Het is nooit gelukt de brug te vernietigen, maar de inslagen van bomscherven zijn nu nog te zien. Vanaf 26 maart 1945 woonden er aan de Leidsevaart geen gezinnen meer. De lanceerinstallaties bij *Huis te Vogelenzang* en bij *Leyduin* zijn nooit gebruikt, die bij villa *De Schapenkamp* slechts acht dagen.

Stichting Vogelenzang in Bennebroek

Het moet een wonderlijke gewaarwording zijn geweest als evacué tussen de Duitsers ondergebracht te zijn. De

Uit 'Mobilisatie en oorlogstijd in Vogelenzang', L. van Emmerik

'De bewoners van de Margrietenlaan en van de Leidsevaart kregen in februari '45 bevel tot evacuatie. Zij zochten hun heil in De Zilk en aan de overkant van de Leidsevaart in de Stichting Vogelenzang te Bennebroek. Eind februari, kort nadat we het Zweedse wittebrood als troost hadden gekregen, kwam het bevel dat binnen 48 uur het hele dorp moest worden geëvacueerd. Algehele wanorde in het dorp. De bevolking trok gedeeltelijk naar Aerdenhout en Hillegom; zelfs gingen er families naar Overveen die daar familie hadden wonen. Met hulp van Bennebroekers en Hillegommers zag men de inwoners met karren, boerenwagens en ander gerij, volgeladen met meubels, kleding, beddengoed en de laatste voedselvoorraden naar elders trekken. Tevens moest het vee van de boerderijen worden weggevoerd, met daarbij de clandestiene varkens en geiten.'

patiënten van de Stichting Vogelenzang waren namelijk in februari 1943 geëvacueerd en direct daarna hadden de Duitsers het complex in gebruik genomen. Waar eerst patiënten sliepen, lagen nu Duitse soldaten. De officieren hadden de conversatiezaal en personeelskamers ingenomen en in sommige werkkamers stonden naar verluidt zelfs paarden. Toch waren blijkbaar niet alle paviljoens gevuld en was er dus in 1944 en 1945 ook nog plaats voor evacuees uit Vogelenzang. In totaal hebben er, maar niet allemaal tegelijk, vijftientig gezinnen verbleven. Eén daarvan was na het bombardement van 14 maart het gezin van P.A. Apswoude van de Leidsevaart 148. Zoon Piet Apswoude (1934) weet het nog heel goed. In de Leidsevaart tegenover hun huis lagen gedurende de hele oorlog baggerschuiten. De huisraad werd op een van die boten geladen en ze hoefden alleen maar over te steken naar het terrein van de Stichting Vogelenzang aan de andere kant van de vaart. Piet komt uit een groot gezin: 'Vader, moeder, zeven jongens en één meisje. Mijn tweelingbroer en ik hadden nog drie broers boven ons. Dus handen genoeg om te verhuizen. Het was voor onze ouders een angstige, moeilijke tijd. Wij voelden ons veilig bij hen. Misschien zagen wij het toentertijd wel als een spannend avontuur en beseften we nog niet goed wat er precies aan de hand was.' Nadat ze waren weggestuurd uit het paviljoen Oosterhout, woonden ze korte tijd in paviljoen Laanzicht. 'Dit gebouw had kleine raampjes met heel dik glas. Sterk genoeg dat wij er zonder gevaar konden voetballen. Er was geen school, dus dat was een goede afleiding voor ons kinderen. Ik kan me niet herinneren dat we van de Duitsers last gehad hebben.'

Voor alle Vogelenzangers die op de Stichting Vogelenzang onderdak vonden duurde het verblijf daar maar kort. Na de bevrijding mocht het gezin Apswoude nog een poosje wonen aan de Vogelenzangseweg in een leegstaand huis dat hoorde bij de firma Ruigrok. Hun eigen huis aan de Leidsevaart moest in die tussentijd hersteld worden. Er zat geen

ruit of kozijn meer in en het dak van de keuken was ervan af. Ook de andere huizen hadden veel schade of waren soms helemaal vernield.

De laatst gemelde bommen vielen op 3 april 1945, aan beide zijden van de Leidsevaart. Opvallend is dat toen de Duitsers de lanceerbanen voor de V1's opgeblazen hadden, ook de bombardementen verder uitbleven.

▲ De percelen Leidsevaart 164, 166, 168, 170, 172 en 174 waren op 14 maart 1945 zo beschadigd, dat ze meteen ontruimd moesten worden. Overige huizen in de omgeving liepen glas- en dakpanschade op. De Traliebrug bleef ongeschonden.

Bronnen

Drs. P. J. van der Ham, *Vogelenzang, Historische sociografie van een eigenzinnig dorp in de gemeente Bloemendaal*, Haarlem 2006. Op: <https://pietvanderham.nl>
L. van Emmerik, 'Mobilisatie en oorlogstijd in Vogelenzang', in: *Ons Bloemendaal*, april 1995.
<https://1940-1945.bloemendaal.nl>
<https://nha.courant.nu>

Het theatertje aan de Dageraad

Martin Bunnik

In juli 1952 gaf het Aerdenhouts Kindertoneel een voorstelling in het openluchttheatertje 'De sprookjestuin van moeder de Gans'. Op het programma stond een uitvoering van 'De gelaarsde kat'.

▲ *De rustieke woning van de familie Smits aan de Dageraad (2019).*

In het sprookje 'De gelaarsde kat' schenkt een molenaar in zijn testament ogenschijnlijk het minst waardevolle aan zijn jongste zoon: de kat. Dit dier zorgt er echter met allerlei slimigheden voor dat de zoon met de dochter van een koning trouwt. Een jonge speler, verkleed als kat, kon door zijn masker niet precies zien waar hij liep en ging zozeer in zijn spel op dat hij in de vijver van het theatertje viel. Onder gejuich van het publiek bereikte hij met enige krachtige slagen de wal. Het publiek was enthousiast en verkeerde in de veronder-

stelling dat deze duikpartij bij de voorstelling hoorde. Het was een hilarisch

IN DE SPROOKJESTUIN
van Moeder de Gans Binnen-
weg 35, Bennebroek, bestaat
gelegenheid tot het bestude-
ren en schilderen van die-
ren, vogels, folklore, etc. Tel.
no. 349.

▲ *Mevrouw Smits nodigde mensen ook uit om te komen schilderen (Haarlems Dagblad, augustus 1953).*

moment in de korte geschiedenis van het openluchttheatertje van mevrouw Smits in het buurtschap de Dageraad, Binnenweg 35 in Bennebroek.

'Geluk en schoonheid'

Achter haar woning had mevrouw Smits een idyllische tuin met een vijver en bruggetje. Een deel van de grond was bestemd voor het telen van groente terwijl ook de kippen, ganzen, eenden, kalkoenen en pauwen een ruime plek

zich konden omkleden en schminken. Het programma bestond voornamelijk uit de opvoering van sprookjes zoals 'Assepoester' en 'de Gelaarsde Kat' en jeugdoperettes. In 1951 vond de eerste voorstelling plaats en het was zo'n groot succes dat een jaar later het theatertje werd uitgebreid tot ongeveer 300 zitplaatsen.

De laatste voorstellingen waren vermoedelijk in 1954. Mevrouw Smits-Minderman overleed na een langdurig ziekbed in maart 1958. In de rouwadvertentie stond heel toepasselijk geschreven: 'Zij bracht ons geluk en schoonheid'.

Momenteel zijn er plannen om drie huizen te bouwen op de plek van het theatertje.

... een idyllische tuin met een vijver en bruggetje

kregen. Aan de zuidzijde was een stukje woeste grond waar vlierbessen groeiden. In 1950 heeft zij met hulp van haar tuinman en kinderen dit stukje ongecultiveerd terrein omgetoverd in een openluchttheatertje. Er kwam een grasveld, begrensd door stenen 'coulissen', en een vijvertje tussen toneel en publiek. Ook verrees er een bouwsel waar de artiesten

Bronnen

Wonderlijke contrasten in 150 jaar oud huis aan de Binnenweg te Bennebroek, in: weekblad De Bollenstreek, 3 oktober 1962.
<https://nha.courant.nu>

▼ De restanten van het theatertje.

Een nieuwe lente voor de Herfstlaan?

Marc de Bruijn

Zijn begraafplaatsen saaie oorden van weemoed en verdriet? In het Weekend van de begraafplaats (24 t/m 26 mei) worden er landelijk activiteiten georganiseerd om begraafplaatsen onder de aandacht te brengen. Het zijn vaak prachtige parken boordevol natuur en bijzondere grafmonumenten.

▲ Ook in de winter is de begraafplaats prachtig.

De Algemene Begraafplaats aan de Herfstlaan in Heemstede is zeker zo'n mooi park, met heel bijzondere graven. Hier wordt vanaf 1829 begraven. Het oude gedeelte is ontworpen door landschapsarchitect Jan David Zocher jr. Tuinarchitect Gerard Bleeker was verantwoordelijk voor uitbreidingen in 1928 en 1948. De uitbreiding van het katholieke deel (waar eerst de zwembijvers lagen) en het columbarium dateren uit de laatste decennia van de 20ste eeuw. De begraafplaats is zeven hectare groot, met nog drie hectare ruimte voor uitbreiding. Omdat er relatief veel ruimte is, is er ook veel fraaie natuur met bijzondere bomen, struiken, heesters en mossen. Tal van vogels nestelen er, er zijn eekhoorns en vossen.

Ecologisch maakt het gebied onderdeel uit van het eromheen gelegen Groenendaal.

Uit de hele historie zijn grafmonumenten bewaard gebleven, waardoor de begraafplaats een fraaie doorsnede toont van de manier waarop mensen omgaan met de dood. Een aantal bijzondere grafmonumenten is ondergebracht in de grafstenentuin uit 2007,

maar er staan er gelukkig nog veel meer, verspreid over het hele terrein.

Meer keuze op de Herfstlaan

Landelijk groeit het aantal crematies. Ruim 65% van de overledenen wordt momenteel gecremeerd. Het aantal begrafenissen neemt hierdoor af, terwijl de kosten van onderhoud van begraafplaatsen oplopen. Het is daardoor steeds lastiger gemeentelijke begraafplaatsen exploitabel te houden. Daarvoor zijn vernieuwingen noodzakelijk. Om de gemeentelijke begraafplaats onder de aandacht te houden en bijzettingen in een graf te stimuleren is de gemeente Heemstede al een aantal jaren bezig met de versterking van het

▲ Een deel van de grafstenentuin. Hier is een aantal bijzondere grafmonumenten bij elkaar geplaatst.

voorzieningenniveau op de Algemene Begraafplaats aan de Herfstlaan. Zo is de aula gerenoveerd en zijn de cateringmogelijkheden uitgebreid. De begraafplaats is door aanleg van een steiger per boot bereikbaar, er is een locatie voor uitvaartdiensten in de open lucht gekomen en de grafkapel van Van Volenhoven wordt na restauratie geschikt gemaakt als opbaarruimte.

De begraafplaats toont ook de ontwikkelingen in de grafcultuur die voortkomen uit het toenemende cremeren. Zo is er een strooiveld aangelegd en zijn er verschillende mogelijkheden om urnen bij te zetten. Dat kan in een graf, in de urnenmuur, de urnentuin of in speciale urnenzuilen. Het bosperceel aan de noordzijde van de begraafplaats zal binnen afzienbare tijd worden omgevormd tot een urnenbos. De urn kan dan geplaatst worden in een keldertje dat in een verhoging in dit bos is aangebracht. Het is de bedoeling dat hier op termijn ook herdenkingsbomen kunnen worden geplant.

Lichtjesavond

Zo zijn er steeds meer mogelijkheden op de begraafplaats om een plek te creëren waar nabestaanden naar terug kunnen

komen om hun dierbare te herdenken. Dat hier behoefte aan is, blijkt wel uit de Lichtjesavond die al vijf jaar steeds op de tweede woensdag van november wordt gehouden, dit najaar op 13 november. De begraafplaats is dan sfeervol verlicht, in de aula wordt gesproken en muziek uitgevoerd. Vervolgens kun je een lichtje plaatsen op het graf van je dierbare. Het aantal mensen dat komt groeit ieder jaar.

Weekend van de begraafplaats

Om de begraafplaats te promoten doet de gemeente ook dit jaar weer mee aan het Weekend van de Begraafplaats van 24 t/m 26 mei. In dit weekend worden landelijk activiteiten op verschillende begraafplaatsen georganiseerd. Bewust is gekozen voor het voorjaar, omdat in de lente de natuur op begraafplaatsen het mooiste is. Thema van dit jaar is 'Een plek vol verhalen'. Er valt namelijk veel te vertellen over begraafplaatsen. Over de geschiedenis, de inrichting, over grafmonumenten die bijzonder zijn door hun steengebruik of vormgeving. Maar dit jaar vooral over de mensen die er rusten en die met een verhaal weer even tot leven worden gewekt (zie ook blz. 49-50).

▲ De urnen-
zuilen met op de
achtergrond het
columbarium.

▲ (rechts)
De begraafplaats
feeëriek verlicht
tijdens de
Lichtjesavond.

De HVHB en de begraafplaats

In het Beleidsplan 2018-2021 van de HVHB is de Algemene Begraafplaats aan de Herfstlaan (net als in het plan voor de jaren 2014-2017) benoemd tot een van de prioriteiten. Sinds 2014 zijn we in overleg met de gemeente over behoud en gebruik van de begraafplaats. Een aantal monumentale graven behoeft namelijk op korte termijn herstel. Ook vinden we het belangrijk dat de cultuurhistorisch belangrijke delen van de begraafplaats beter bekend worden. Dat doen we door artikelen in *HeerlijkHeden*, lezingen en rondleidingen. Voor de exploitatie van de begraafplaats is het goed dat het aantal bijzettingen toeneemt. Maar dat moet wel gebeuren vanuit kaders en een visie. Hoe ga je om met het behoud van bijzondere graven en met ruimingen? Zou je regels moeten stellen aan het soort monumenten dat wordt geplaatst, zeker op het oude deel? Hoe behoud en

versterk je het karakter van de bijzondere en mooie begraafplaats die de Herfstlaan is? Recent hebben Jaap Verschoor en Marc de Bruijn van de HVHB hierover gesproken met wethouder Nicole Mulder en met Jarda Dijk, afdelingshoofd Uitvoering Openbare Ruimte. De wethouder gaf aan dat wat haar betreft cultureel erfgoed een belangrijke plek zou moeten innemen in het beheer van de begraafplaats. Ook liet ze weten dat individuele graven een verhaal kunnen vertellen, niet alleen over degene die er begraven ligt, maar ook over de betekenis van de overledene voor de geschiedenis van Heemstede. Er bestaat al een cultuurhistorische wandeling over de begraafplaats, maar er liggen kansen om deze verder uit te bouwen. De wethouder pleit daarom voor een integrale visie op de begraafplaats, een visie dus waarin ook cultureel erfgoed een belangrijke rol speelt.

Inventarisatie sectie 2

De afgelopen periode heeft Daniel Vuijk, student aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, tijdens een masterstage bij de gemeente Heemstede een inventarisatie gemaakt van de graven in sectie 2. Veel van wat hij heeft gevonden staat in zijn *Ver-*

halen van Heemstede. Naar aanleiding van onderzoek naar de graven op de Algemene Begraafplaats in Heemstede. Dit document is gepubliceerd op onze website www.hv-hb.nl en bevat informatie over verschillende graven in sectie 2.

Willem Pauw, een van de mensen achter de Gezondheidscommissie

Marc de Bruijn

In sectie 2 van de Algemene begraafplaats aan de Herfstlaan ligt dr. Willem Pauw (1853-1921) begraven. Als lid van de Gezondheidscommissie heeft Pauw veel betekend voor de verbetering van de woonomstandigheden en de hygiëne in Heemstede. Zijn familiefoto's geven een prachtig beeld van de elite die rond 1900 kwam wonen in de luxe villa's die toen in het Haarlemmerhoutpark (tot 1927 Heemstede) werden gebouwd.

eerst een woning aan de Wagenweg en liet door architect Jac. Etmans een monumentale villa bouwen op de hoek van de Linnaeuslaan en de 'verlengde' Spanjaardslaan in het nog vrijwel onbebouwde Haarlemmerhoutpark, toen nog Heemstede. Het landhuis werd gebouwd in

▲ *Linnaeuslaan 2 in aanbouw (1907). Tot 1927 was dit Heemstede.*

Willem Pauw werd geboren in Edam. Na zijn studie medicijnen trad hij in dienst bij de Militair Geneeskundige Dienst van het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger in Batavia. In 1904 werd hij na enkele jaren kwakkelen met de gezondheid 'wegens volbrachten diensttijd eervol en met behoud van recht op pensioen' ontslagen uit dienst, waarbij hem de titulaire rang van kolonel werd verleend. Pauw repatrieerde met zijn gezin naar Nederland, huurde

sancestijl en kreeg de naam Weltevreden, naar een voorstad van Batavia (de huidige Indonesische hoofdstad Jakarta). In Weltevreden woonden veel ambtenaren, omdat het gebied hoger lag en daardoor minder warm was en beter voor de gezondheid. Een passende naam voor een woning van een uit Indië gerepatrieerde arts. De villa, nu Linnaeuslaan 2, is later gebruikt als kantoor door de Rijksgebouwendienst en wordt nu weer door particulieren bewoond.

▲ De gevelsteen van Weltevreden toont het huis met op de voorgrond de Haarlemmerhout.

Lid van de Gezondheidscommissie

Dr. Willem Pauw werd in 1907 na voordracht vanuit het gemeentebestuur van Heemstede en Bennebroek gekozen in de Gezondheidscommissie. Deze commissie was opgericht vanwege de Woningwet die in augustus 1902 in werking was getreden. Het toezicht op de naleving van deze wet door de lokale overheden werd opgedragen aan het Staatstoezicht op de volksgezondheid en gedelegeerd aan gemeentelijke en regionale gezondheidscommissies. Deze gezondheidscommissies hadden ruime bevoegdheden en een sterke positie tegenover de gemeentebesturen.

De Gezondheidscommissie voor de gemeenten Bloemendaal, Bennebroek

en Heemstede was gevestigd in Bloemendaal. Secretaris was mr. P. Tideman, die woonde aan de Vijverweg. Leden waren bouwkundigen, architecten, artsen als dr. Pauw en dr. Brongersma uit Bloemendaal en andere notabelen. Ze bezochten alle woningen in Bloemendaal, Heemstede en Bennebroek en stelden rapporten op over de toestand ervan. In 1908 was de inventarisatie afgerond. Hieruit bleek duidelijk dat het slecht gesteld was met drinkwatervoorziening, privaten en riolering. Verder waren stinkende mestputten, varkenshokken en mestvaalten vlak bij woningen ook niet bevorderlijk voor de gezondheid. Vooral de situatie in Heemstede was slecht. Hier schortte het met name aan de watervoorziening, die beter werd met de aanleg van de Duinwaterleiding vanaf 1908 en door de bouw van nieuwe woningen. Bestaande woningen werden ondertussen maar mondjesmaat onbewoonbaar verklaard, simpelweg omdat er zo'n groot tekort was aan goede, vervangende en betaalbare woningen.

Pauw was in 1907 ook betrokken bij het opstellen van een verordening op de verkoop van melk. Er werd niet hygiënisch gemolken, melk werd veel aangelengd met slecht water en ongekoeld bewaard. Redenen genoeg om regels in te stellen om zo de gezondheid te beschermen.

Het is niet bekend wanneer Willem Pauw terugtrad uit de Gezondheidscom-

Verslag Stelselmatig woningonderzoek door Gezondheidscommissie, afgerond in 1907

woningen		Bloemendaal	Heemstede	Bennebroek
direct onbewoonbaar verklaren	1-kamer	13	50	8
	2-kamer	19	43	27
	3-kamer	9	7	2
onmiddellijke verbetering vereist	1-kamer	5	20	1
	2-kamer	160	327	103
	3-kamer	68	120	26
voldoen aan eisen Woningwet	1-kamer	0	0	0
	2-kamer	56	9	51
	3-kamer	74	5	20
bron: Bloemendaalsch Weekblad 7 maart 1908				

▲ Dr. Willem Pauw en zijn echtgenote Gesine Duncan rond 1910.

missie. Hij bekleedde ook andere publieke functies. In 1910 volgde Pauw burgemeester David Eliza van Lennep op als bestuurslid van de afdeling Heemstede van de Volksbond tegen drankmisbruik. Later was hij secretaris van het Departement Haarlem van de Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen.

De Gezondheidscommissies werden in 1933 landelijk om bezuinigingsredenen opgeheven. Ze werden toen betiteld als 'een gemeentelijk instituut dat nooit sterk op den voorgrond is getreden,

maar dat in stilte een nuttige taak in het belang der volksgezondheid heeft verricht'. In de gemeente Heemstede

werd altijd bijzonder goed rekening gehouden met de opinie en adviezen van de Gezondheidscommissie. Dat zal mede gekomen zijn door de invloed van gemeenteraadslid en later wethouder dr. Eduard Droog. Maar veel van het voorwerk werd gedaan door de commissieleden, waaronder Willem Pauw.

De familie Pauw

Willem Pauw en zijn echtgenote Gesine Duncan kregen twee dochters en een zoon. Ella, de oudste, bleef ongehuwd, zorgde voor haar vader en schilderde als hobby, onder andere bij Jan Sluijters. Marie trouwde met een militair, Willem Okhuijzen, die in 1914 zou omkomen bij een ramp met een zeemijn. Zoon Cor werd militair. Het gezin Pauw is een goed voorbeeld van het soort burgers, dat zich rond 1900 vestigde in Heemstede.

► De familie Pauw. V.l.n.r. dochter Marie Okhuijzen-Pauw, dr. Willem Pauw met op zijn schouders kleindochter Corry, Willem Cornelis Okhuijzen, Gesina Pauw-Duncan, de vrouw van Willem Pauw, Johanna Pauw, zus van Marie. Foto rond 1910.

► Een intrigerende foto uit het familiealbum. Waarschijnlijk delen van het Zuiderhoutpark, die rond 1910 bouwrijp worden gemaakt.

de, in dit geval aan de noordkant, dicht bij Haarlem. Ze bouwden daar grote villa's op ruime kavels in een landelijke omgeving met vlakbij de tram. In de omgeving was er een ruim aanbod van huurhuizen. Daarom kon de familie terwijl *Weltevreden* gebouwd werd eerst rustig huren op de Wagenweg. En toen

Bronnen

<https://nha.courant.nu>
Klaas de Jong, *Zuiderhout. Een Haarlemse wijk tussen Hout en Spaarne*, Haarlem, 2015.

Met dank aan Peter Okhuijzen Mulder voor het ter beschikking stellen van foto's en informatie.

dochter Marie en schoonzoon Willem langdurig over waren uit Indië huurden die eenvoudig vlakbij op Kleine Houtweg 39 aan het Frederikspark, op loopafstand van opa en oma. De familiefoto's – het zijn er veel, teken van de welstand maar ook omdat er familie in Indië woonde – tonen een gelukkig, goed-

gekleed gezin in een splinternieuwe luxe woning in een nog grotendeels onbebouwde omgeving.

Monumentaal graf

Willem Pauw werd begraven in sectie 2 van de Algemene Begraafplaats aan de Herfstlaan in Heemstede. Later werd ook zijn echtgenote Gesine in het graf bijgezet. Ze liggen dichtbij hun schoonzoon Willem Okhuijzen begraven. Deze

kwam in 1914 om bij de ontploffing van een zeemijn in West-Kapelle. Meer hierover kunt u lezen in *HeerlijkHeden* 165, www.hv-hb.nl/pdf/issue-165). In de nabije omgeving liggen nog andere leden van de familie Pauw begraven.

In de inventarisatie uit 2006 heeft het graf van dr. Willem Pauw een beschermde status gekregen vanwege zijn architectonische, kunsthistorische waarde en de combinatie van marmeren dekplaat en porseleinen ornament; dit laatste is al in de jaren tachtig vervangen. Daarnaast is het ook een graf van iemand die zich heeft ingezet om de gezondheid in Heemstede te bevorderen. Dubbelop een bijzonder graf.

▲ Graf van dr. Willem Pauw en Gesina Pauw-Doncan, II-075E.

Voorjaarsbijeenkomst HVHB, donderdag 6 juni 2019

Graag nodigen wij u uit voor de voorjaarsbijeenkomst van de vereniging op donderdag 6 juni 2019 in de burgerzaal van het raadhuis te Heemstede. De bijeenkomst begint om 20.00 uur. U bent welkom vanaf 19.30 uur voor koffie en thee.

Programma

Opening door voorzitter Jaap Verschoor.

Korte jaarvergadering

1. Mededelingen van het bestuur.
2. Vaststelling van het verslag van de Algemene Ledenvergadering van 7 juni 2018. Een impressie is opgenomen in *HeerlijkHeden* 177, het verslag is te vinden op www.hv-hb.nl.
3. Vaststelling van het jaarverslag over 2018, te vinden op www.hv-hb.nl en in het kort vanaf de bladzijde hiernaast.
4. Verslag van de kascommissie over de jaarcijfers 2018.
5. Vaststelling van de jaarcijfers 2018 en de begroting 2019. Het financieel verslag en de begroting voor 2019 vindt u op www.hv-hb.nl in de kolom 'Wie we zijn/Statuten, KvK en jaarstukken'. Na twaalf jaar zien we ons genoodzaakt om een kleine contributieverhoging voor te stellen: van € 18 naar € 20 per jaar, met ingang van 1 januari 2020. Daar zijn twee redenen voor: het Pomphuis voorziet in een grote behoefte. De lezingen, tentoonstellingen en andere bijeenkomsten die we daar houden worden druk bezocht. Dat brengt ook extra uitgaven met zich mee, onder meer voor het inrichten van de tentoonstellingen. Daarnaast hebben we te maken met een btw-verhoging van 6 naar 9 procent op het drukwerk van *HeerlijkHeden*.
6. Benoeming nieuwe kascommissie.
7. Samenstelling bestuur: Jaap Verschoor treedt na twaalf jaar af als voorzitter wegens het bereiken van de statutaire termijn. Tot nu heeft één kandidaat zich gemeld om Jaap op te volgen, maar het bestuur wil ook graag in gesprek gaan met anderen die deze functie zouden willen overnemen. Geïnteresseerd? Neem dan contact op met de secretaris van het bestuur, Willem-Jan Wiebosch (secretaris@hv-hb.nl, 06 3023 4905) of met Jaap Verschoor (voorzitter@hv-hb.nl, 06 5050 5640).
8. Rondvraag en sluiting.

Filmpje maatschappelijke stage Hageveld

Leerlingen van Hageveld maakten ook dit jaar weer voor hun maatschappelijke stage een video. Deze laten ze ons graag zien.

Lezing: Religieus erfgoed

Michel Bakker heeft een inventarisatie gemaakt van religieus erfgoed in Heemstede en Bennebroek, onder meer omdat in de nabije toekomst veel religieuze gebouwen in Nederland afgestoten worden voor de eredienst en een nieuwe bestemming krijgen of gesloopt worden. Hij zal zijn onderzoek toelichten en enkele voorbeelden geven van kerken die een nieuwe bestemming hebben gekregen.

Uitreiking Burgemeester David Eliza van Lennep Erfgoedprijs 2019

Bekendmaking van de winnaar door de voorzitter van de jury en uitreiking van de prijs.

Informeel gedeelte

Na afloop, rond 21.45 uur, is er zoals gebruikelijk gelegenheid tot napraten bij een drankje en een hapje.

Wat deed de HVHB in 2018?

Dankzij ons mooie onderkomen, het Pomphuis bij de watertoren, hebben we in 2018 een aantal nieuwe activiteiten kunnen ontplooiën: tentoonstellingen en Koffie met HeerlijkHeden. Daarnaast was er natuurlijk het gebruikelijke maar zeer gewaardeerde menu, waaronder excursies, leden-bijeenkomsten en inzet voor karakterbehoud.

Tentoonstellingen

In het voorjaar was in het Pomphuis een goed bezochte tentoonstelling te zien over de Flora's die in 1925, 1935 en 1953 in Heemstede zijn gehouden. Bij de opening waren twee Haarlemse Bloemenmeisjes aanwezig, en natuurlijk ook veel bloemen. Naar aanleiding van de tentoonstelling werden enkele schenkingen verkregen.

Tijdens de Open Monumentendagen was in het Pomphuis een tentoonstelling te zien van schilderijen uit het bezit van onze vereniging, die voor deze gelegenheid uit het depot van Museum Haarlem waren gehaald. Bezoekers konden deelnemen aan een fotoquiz over Heemstedse en Bennebroekse monumenten, waar velen enthousiast aan meededen.

▲ Er werd knap serieus meegedaan aan de quiz in het Pomphuis tijdens de Open Monumentendagen.

▲ De bijeenkomsten van Koffie met HeerlijkHeden zijn druk bezocht.

Vier keer Koffie met HeerlijkHeden

Een nieuw initiatief: achtergrondinformatie over een artikel in *HeerlijkHeden* en gelegenheid tot het geven van reacties en aanvullende informatie door de bezoekers. Dat alles in het Pomphuis, onder het genot van een kopje koffie. De bijeenkomsten voorzien duidelijk in een behoefte, want vier keer was het Pomphuis meer dan vol met belangstellende leden. Een reden om ook in 2019 deze middagen te organiseren.

Monumentenschildjes

Een ander nieuw initiatief: monumentenschildjes met een QR- en NFC-code, zodat je met je smartphone op de pagina van de HVHB-website terechtkomt met uitgebreide informatie over dat monument. De eerste schildjes nieuwe stijl werden onthuld bij de Oude Kerk en het koetshuis van Van Schagen. Belangrijk doel van de schildjes is om de monumenten (en het verhaal erachter) beter zichtbaar te maken.

Ledenbijeenkomsten

Tijdens de **voorjaarsbijeenkomst** vond tevens de ALV plaats. Marc de Bruijn trad af na 12 jaar bestuurslid Communicatie te zijn geweest. Hij schreef bijdragen voor *HeerlijkHeden* en nam tal van initiatieven, waaronder de digitalisering van de gemeenteraadsnotulen van Heemstede, het instellen van de Erfgoedprijs en het uitgeven van nieuwe boeken: *Groenendaal* en *Heemstede Vooruit!*

Louis Goulmy werd benoemd als nieuw bestuurslid, met als aandachtsgebied het beheer van het Pomphuis.

Verder belichtten Maarten van Eeghen van de Stichting Berkenrode en landschapsarchitect Pieter Verhoeff verleden, heden en toekomst van het landgoed Berkenrode. Uit hun woorden bleek dat voor elke buitenplaats de balans tussen behoud en ontwikkeling een moeilijk thema is.

Op de **najaarsbijeenkomst** keken we, na een video van de Hageveldleerlingen Kevin Brouwer, Michiel Dolfing, Ties van Griensven en Luuk van Houten over wonen aan het Wilhelminaplein en de recente herinrichting, met Louis Goulmy terug op de geschiedenis van de Herenweg en de Rijksweg. Na foto's over de herinrichting van deze weg in 1926-1928 werd steeds de huidige situatie getoond aan de hand van foto's van Theo Out.

Bennebroek-kenner Martin Bunnik vertelde over de geschiedenis van de Stichting Vogelenzang, die dateert uit de jaren twintig van de vorige eeuw. De oude bebouwing heeft nu zijn functie verloren en staat leeg of is tijdelijk bewoond. Park Vogelenzang is de naam van de herontwikkeling van dit terrein die in voorbereiding is.

▲ Louis Goulmy (links) wordt door Jaap Verschoor welkom geheten als nieuw bestuurslid.

◀ In maart 2018 vond op initiatief van de HVHB een bijeenkomst plaats van monumenteigenaren in Heemstede. Om elkaar te leren kennen en informatie uit te wisselen over 'wonen in een monument'. Tevens kregen ze informatie over de nieuwe monumentenschildjes.

Erfgoedprijs 2018

Winnaar van de Burgemeester David Eliza van Lennep Erfgoedprijs 2018 was de Stichting Behoud van het St. Luciaklooster. De penning werd door juryvoorzitter Olga van der Klooster uitgereikt aan een van de initiatiefnemers, Juan Christoffels. Hans Krol was genomineerd vanwege zijn website Librariana, Lieuwe Zoods-

ma, directeur van het Noord-Hollands Archief, vanwege het digitaliseren van de gemeenteraadsnotulen van Heemstede 1907-1990. Zij kregen een oorkonde uitgereikt.

► *Lieuwe Zoodsma (links) was één van de genomineerden voor de Erfgoedprijs. Foto bij de viering van het online zetten van de gedigitaliseerde gemeenteraadsnotulen, februari 2018. (Van links af verder Jaap Verschoor, Marc de Bruijn en Willem van den Berg.)*

▲ *Excursie naar het NZH Vervoer Museum, november 2018.*

Open Monumentendag en excursies

De ledenbijeenkomsten werden bezocht door zo'n 150 belangstellenden, maar ook onze excursies waren geliefd, met veelal het maximale aantal deelnemers. We bezochten De Tiltenberg, Stichting Vogelenzang, de Burgwalbuurt in Haarlem en het NZH Vervoer Museum.

Contacten met de gemeente

In 2018 hadden we kennismakingsgesprekken met burgemeester Nienhuis en wethouder Mulder. Met het oog op de gemeenteraadsverkiezingen kregen de politieke partijen de ruimte om in *HeerlijkHeden* hun standpunten over cultureel erfgoed kenbaar te maken. Ook ontvingen we de Commissie Ruimte in het Pomphuis.

▲ *Burgemeester Astrid Nienhuis snijdt met Jaap Verschoor in het Pomphuis een taart aan met het nieuwe logo van de HVHB.*

Het uitgebreide jaarverslag 2018 van onze vereniging is gepubliceerd op onze website, zie https://hv-hb.nl/topic-jaarverslag_en_jaarstukken_2018

Nominaties Erfgoedprijs 2019 bekend

De jury van de Burgemeester David Eliza van Lennep Erfgoedprijs heeft de drie nominaties voor de Erfgoedprijs 2019 bepaald:

- De gemeente Heemstede voor de herinrichting van het Wilhelminaplein.
- Het team groenbeheer bij Hageveld voor onderhoud, herstel en instandhouding van het resterende Engelse park op Hageveld.
- Het parochieteam en de gebouwencommissie OLV Hemelvaart Valkenburgerplein voor onderhoud, herstel en instandhouding van deze kerk.

Projecten die het niet brachten tot nominatie waren o.a. Plein1, De Posterij en het Heemstede doe-, spel- en kleurboek van Boekhandel Blokker en Eric Coolen.

Tijdens de Voorjaarsbijeenkomst van de HVHB op 6 juni in het Raadhuis van Heemstede maakt Olga van der Klooster, voorzitter van de jury, bekend wie van deze drie nominaties de Erfgoedprijs 2019 krijgt. Deze winnaar ontvangt de speciale penning, ontworpen door de Heemstedse edelsmid Christine van der Velden. Voor de andere twee genomineerden is er een oorkonde.

◀ Deze tekst, hier onder elkaar gezet, is aangebracht in het plaveisel van het Wilhelminaplein. De strook loopt vanaf de kant van Amstel Art in de richting van de Oude Kerk.

◀ Kees Stokman (derde van links) leidt de jury rond door de Engelse tuin op Hageveld, bij weinigen bekend.

► Het interieur van de Onze Lieve Vrouw Hemelvaart aan het Valkenburgerplein.

Activiteiten van de werkgroep Van den Eijnde

Opgeven voor de hieronder genoemde activiteiten vóór 4 mei 2019. Stuur een mail met daarin uw naam, telefoonnummer en het aantal deelnemers naar rj.pels2@quicknet.nl. De reservering wordt definitief door overboeking van de deelnemersbijdrage op NL21 INGB 0794 8513 98 t.n.v. R.J. Pels te Heemstede met vermelding van de activiteit, uw naam en het aantal deelnemers.

NB: 23 mei heeft een ander opgave- en betaaladres.

Rondleiding Amrâthhotel (Scheepvaarthuis), Amsterdam, vrijdag 10 mei

Het markante gebouw, sinds 1974 rijksmonument, is een bijzonder voorbeeld van de expressionistische Amsterdamse School. Van den Eijnde had de leiding over het beeldhouwatelier.

Aanvang: 11.00 uur, verzamelen 10.55 uur voor de ingang, Prins Hendrikkade 108, Amsterdam.

High tea 12.30 uur.

Aantal deelnemers: geen maximum.

Kosten: € 47,50 incl. high tea.

Presentatie restauratie en onderhoud van bouwbeeldhouwwerken, dinsdag 14 mei

Aga Rijnboutt, restaurateur en lid van de werkgroep Gebouw en omgeving van de Historische Vereniging Haarlem, gaat na welke keuzes er bij restauratie en onderhoud gemaakt kunnen worden.

Plaats: ABC Architectuurcentrum, Groot Heiligland 47, Haarlem.

Aanvang: 20.00 uur, inloop en koffie 19.30 uur.

Aantal deelnemers: max. 45.

Kosten: voor leden HVHB, Haarlem en ABC: € 2,50, niet-leden € 3,50.

Lezing 'Van den Eijnde en de eindigheid van kunst', woensdag 15 mei

Deze presentatie met veel beeldmateriaal wordt gehouden door Antoon Erftemeijer, curator moderne kunst Frans Hals Museum.

Plaats: Pomphuis, Watertoren 2, Heemstede.

Aanvang: 20.00 uur, inloop en koffie vanaf 19.30 uur.

Aantal deelnemers: max. 25.

Kosten: voor leden HVHB, Haarlem en ABC: € 2,50, niet-leden € 3,50.

Lezing over Van den Eijnde, met veel beeldmateriaal, donderdag 23 mei

Presentatie door Louk Tilanus, kunsthistoricus te Leiden.

Plaats: Sociëteit Vereeniging, Zijlweg 1, Haarlem.

Aanvang: 20.00 uur, inloop en koffie vanaf 19.30 uur.

Aantal deelnemers: max. 150.

Kosten: voor leden van de sociëteit, Haarlem, HVHB en ABC € 5,-, niet-leden € 7,50.

NB: Aanmelden en betalen via www.societeitvereniging.nl.

Bezoek aan Atelier Steen, Halfweg, zaterdag 22 juni

Atelier Steen is de werkplaats van de beeldhouwers Peter van Borssum Waalkes ('Ik streef in mijn beelden uit steen of hout naar evenwicht en beweging') en Mathilde Loerts ('Beeldhouwen is voor mij de ruis wegnemen en alles terugbrengen tot de kern in een sobere heldere vormtaal').

Plaats: Haarlemmerstraatweg 79, Halfweg.

Aanvang: 14.00 uur, inloop en koffie vanaf 13.30 uur.

Aantal deelnemers: max. 20.

Kosten: € 5,-.

Fietstochten op zaterdagmiddag 11 mei, 18 mei en 15 juni

Drie verschillende begeleide fietstochten langs beelden van Van den Eijnde.

Kosten: € 5,-, met het routeboekje erbij € 7,50.

Aantal deelnemers: max. 15 per tocht.

Bij grote belangstelling komen er extra fietsdagen.

Fietsboekje met drie routes los: € 5,-.

11 mei: in samenwerking met Ons Bloemendaal. Start bij monument Park Kinheim, Iepenlaan 1, Bloemendaal, 14.00 uur. (Fietstocht vooral door Bloemendaal.)

18 mei: start bij het Pomphuis, Watertoren 2, Heemstede, 14.00 uur. (Fietstocht door Heemstede en Haarlem-Zuid.)

15 juni: start bij het ABC Architectuurcentrum, Groot Heiligland 47. Er zijn die dag meerdere tochten. (Fietstocht door Haarlem. Zie voor vertrektijden www.hv-hb.nl of de websites van het ABC en Haarlem).

Tentoonstelling ABC Architectuurcentrum Haarlem, 30 april-30 juni

'Beeldhouwer Van den Eijnde (1869-1939) herontdekt' is de titel van de tentoonstelling die is samengesteld door de werkgroep Van den Eijnde. Behalve vele foto's van werk van Hendrik van den Eijnde uit heel Nederland en daarbuiten zijn er objecten in gips, steen, brons en hout te zien. Ook de stamboom van de beeldhouwer is met hulp van nazaten ontrafeld.

ABC Architectuurcentrum,
Groot Heiligland 47, Haarlem.

Toegang:

€ 3,-, gratis voor museum-
jaarkaarthouders.

Openingstijden:

di-za: 12.00-17.00 uur,
zo: 13.00-17.00 uur.

Gesloten op 1ste Paasdag,
1ste Pinksterdag, Koningsdag en
Bevrijdingsdag.

*In Haarlem heeft Van den Eijnde ook
bouwbeeldhouwwerk aan bruggen en
gebouwen gemaakt, zoals hier aan de
Grote Houtstraat 110.*

Weekend van de Begraafplaats 24 t/m 26 mei 2019

Van 24 t/m 26 mei worden tijdens het Weekend van de Begraafplaats landelijk activiteiten georganiseerd op verschillende begraafplaatsen door het hele land. Begraafplaatsen zijn prachtige en bijzondere plekken die meer aandacht zouden moeten krijgen. De initiatiefnemers van het Weekend, stichting Terebinth, de Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen (LOB) en de Branche Vereniging Ondernemers Begraafplaatsbeheer (BVOB), signaleren dat Nederlandse begraafplaatsen het niet makkelijk hebben. Het aantal begrafenissen neemt af. Door de drempel te verlagen en open dagen te houden laten begraafplaatsen aan een groot publiek zien wat zij voor moois te bieden hebben. Het Weekend van de Begraafplaats wordt jaarlijks gepland rond het laatste weekend van mei. In 2019 is het al de zesde editie. Meer informatie en het landelijke programma staan op www.weekendvandebegraafplaats.nl.

Algemene begraafplaats Herfstlaan

De gemeente Heemstede en de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek organiseren in het Weekend van de Begraafplaats verschillende activiteiten op de Algemene begraafplaats aan de Herfstlaan.

Zangeres Helen Botman en zanger-gitarist Peter van Vleuten openen op vrijdagavond 24 mei het Weekend van de Begraafplaats met een bijzonder optreden, speciaal afgestemd op het thema 'Een plek vol verhalen'. Tussen 19.00 en 21.30 uur geven ze twee keer een vertelconcert.

Op zaterdag 25 mei houdt Marc de Bruijn namens de HVHB in de aula op de begraafplaats om 13.00 uur en om 15.00 uur een lezing. Hij zal ingaan op bekende en onbekende Heemstedenaren die rusten op de Herfstlaan. Aansluitend aan de lezing is er een korte rondleiding over de begraafplaats. Aanmelden voor de lezing en rondleiding is niet nodig; in de aula is plaats voor 100 mensen. Leden en niet-leden van de HVHB zijn allen van harte welkom om in de aula verrassende verhalen te horen.

Op 29 mei wordt tijdens een besloten bijeenkomst op de begraafplaats op initiatief van de HVHB het overlijden van voetballer Bas Timmerman in 1939 herdacht met een kranslegging. Hiervoor zijn vertegenwoordigers van de HVHB, wethouder Sjaak Struijf, ambtenaren, de voetbalverenigingen EDO, RCH, HBC en HFC en de lokale en regionale pers uitgenodigd.

► *Marc de Bruijn vertelt op 25 mei in de aula aan de Herfstlaan over bekende en onbekende Heemstedenaren die op de Algemene Begraafplaats begraven zijn.*

Rondleidingen over terrein 'Vogelenzang' in Bennebroek, 18 mei

Tijdens het Lentefestival van Bloemendaal (17, 18 en 19 mei) zal de HVHB op zaterdag 18 mei enkele rondleidingen verzorgen over het terrein van GGZ inGeest in Bennebroek, muzikaal omlijst door Kunst na Arbeid. De rondleidingen vinden 's middags plaats. We zullen de deelnemers vertellen over de geschiedenis van deze plek en over de toekomstplannen. Er gaan immers huizen gebouwd worden. Voor meer informatie zie www.bloemendaal.nl/lentefestival.

Nieuw boekje te koop op voorjaarsmarkt, 26 mei

Op de Voorjaarsmarkt op zondag 26 mei (Binnenweg/Raadhuisstraat) zal zoals gebruikelijk ook de HVHB met een kraam vertegenwoordigd zijn. Daar zal onder andere – vers van de pers! – een boekje verkocht worden over de verdwenen winkels aan het Wilhelminaplein en de Camplaan (tussen Wilhelminaplein en Heemsteedse Dreef). Een van de samenstellers is Harry Opheikens, voor de vaste lezers van het huis-aan-huisblad *De Heemsteder* geen onbekende. Harry verzorgt daarin een wekelijkse rubriek over de Heemsteedse 'winkels van weleer'. Begin dit jaar verscheen aflevering 250, waarvoor hulde! (*Winkels Wilhelminaplein-Camplaan*, € 12,50, beperkte oplage.)

Opening tentoonstelling Laimböck, 8 juni

Ruud Laimböck, zoon van de oprichter van de Heemsteedse handschoenenfabriek en oud-directeur, zal op 8 juni om 11.00 uur in het Pomphuis de Laimböck-tentoonstelling feestelijk openen. Behalve mooie oude foto's en reclamemateriaal zijn er onder meer ook handschoenen en tassen te bewonderen.

Zie voor openingstijden www.hv-hb.nl > actueel.

▲ Reclamefoto van Laimböck.

Koffie met HeerlijkHeden over Laimböck

Op woensdagmiddag 19 juni om 14.00 uur (inloop kwartier van tevoren) is er in het Pomphuis een 'Koffie met HeerlijkHeden'. Deze keer zal het gaan over Laimböck. Heeft u ook herinneringen aan deze handschoenenfirma? Misschien heeft u of iemand uit uw familie er wel gewerkt. Dan is het leuk om naar elkaars verhalen te luisteren. Er is aanvullende informatie en

er zijn foto's waarvoor in dit blad geen plaats was. Als er voldoende plaats is zijn ook andere belangstellenden welkom, maar bedenk wel dat onze ruimte beperkt is. Opgeven is daarom noodzakelijk, wie 'zomaar spontaan' komt kan helaas niet worden toegelaten.

Opgeven kan bij Ellen Kerkvliet, ellenkerkvliet@gmail.com of 023 5383690.

IN MEMORIAM

Gerard Schuitemaker

*Gerard Schuitemaker
bij zijn afscheid als
voorzitter in 1995.*

In januari van dit jaar overleed Gerard Schuitemaker op 89-jarige leeftijd in De Heemhaven in Heemstede. Gerard had (bijna) 20 jaar, van 1976 tot 1995, zitting in het bestuur van de historische vereniging. Vijftien jaar daarvan, van 1980 tot 1995, was hij voorzitter. Bij zijn afscheid werd hij tot erelid benoemd. Tijdens zijn voorzitterschap verdrievoudigde het aantal leden van de vereniging.

Gerard Schuitemaker werkte vooral coördinerend en stimulerend. Hij was veel betrokken bij lezingen en excursies en bij verschillende lesbrieven ten behoeve van het geschiedenisonderwijs voor basisscholen. In 1994 stelde hij met Theo Dekker de publicatie *Zo zijn... Heemstede en Bennebroek* samen.

Ook karakterbehoud had zijn warme belangstelling. Bij zijn aantreden als nieuw bestuurslid in 1976 zette Schuitemaker zich direct aan het inventariseren van karakteristieke panden aan Binnenweg en Raadhuisstraat. Onder zijn voorzitterschap verzette de vereniging zich tegen aantasting van de Blekersvaart en de sloop van de huizen rondom het Res Novaplein. Ook werd er een aanzet gegeven voor het opstellen van een gemeentelijke monumentenlijst. In zijn vrije tijd maakte Schuitemaker foto's en aquarellen van buitenplaatsen, die in 2004 te zien waren op een tentoonstelling in het Historisch Museum Zuid-Kennemerland.

Op het werk van Gerard Schuitemaker bouwen we nog steeds voort.

Foto's en herinneringen aan de Ponytrack in Groenendaal

Het rood geschilderde wagentje met pony's ervoor heeft in het verleden heel wat plezierrijtes verzorgd in wandelbos Groenendaal. We gaan erover schrijven en zijn op zoek naar mooie plaatjes en anekdotes die nog niet zo bekend zijn. We hebben volop foto's uit de jaren vijftig en zestig, maar zouden graag nog een paar kwalitatief goede kleurenfoto's uit de jaren daarna hebben. Het gaat ons dus om de wagens van vroeger en niet, hoe leuk dat ook is, om de huidige Ponytrack die 's zomers kinderen de kans biedt een rondje op de rug van een pony te maken. Reacties zijn zeer welkom op redactie@hvhb.nl of 023-5290756 (Marloes van Buuren).

Illustratieverantwoording

Laimböck, een handschoenenfirma van klasse

Blz. 3-10: collectie HVHB (schenking van de familie Laimböck)

Als verkenner op wacht op de Belvédère

Blz. 11 (links): collectie Michiel van Hees

Blz. 11 (rechts): Noord-Hollands Archief

Blz. 12: <https://nha.courant.nu>

Blz. 13, 14 (onder): www.verzetsmuseum.org

Blz. 14 (boven): collectie Louis Goulmy jr.

'Keel en goud' terug in Bennebroek

Blz. 15-16 (boven, midden): foto's Theo Out

Blz. 16 (onder): collectie Amsterdam Museum,
<https://data.collectienederland.nl>

Ideeën uit graniet gehouwen

Blz. 18: foto Daan Kerkvliet

Blz. 20: foto Theo Out

Blz. 17, 19, 21-22: collectie Plantage Zorg en Hoop/Michel Bakker

Bloemencorso: 'Het is alles kleur en geur en fleur'

Blz. 23, 24 (links): Noord-Hollands Archief

Blz. 24 (rechts): Stalhouderij Scheepmaker, Lisse

Wonen in een monument, 'Eigenlijk is het een hele eer'

Blz. 25, 28: foto's Theo Out

Blz. 27: foto Jac. ten Broek, collectie Lily van Cleeff

Geëvacueerd vanuit Vogelenzang

Blz. 29: Noord-Hollands Archief

Blz. 30, 32: Stichting OorlogsHistorie Bloemendaal

Blz. 31: foto Marloes van Buuren

Het theatertje aan de Dageraad

Blz. 33 (boven): Martin Bunnik

Blz. 33 (onder): <https://nha.courant.nu>

Blz. 34: foto Petra Timmerman

Een nieuwe lente voor de Herfstlaan?

Blz. 35-37: foto's Theo Out

Willem Pauw, een van de mensen achter de Gezondheidscommissie

Blz. 39, 41 (onder): foto's Theo Out

Blz. 39, tabel: Marc de Bruijn

Overige afb. blz. 38-41: collectie fam. Okhuijsen

Van het bestuur

Blz. 43 (boven), 44 (linksboven): foto's Jaap Verschoor

Blz. 43 (onder), 44 (rechtsboven), 49: foto's Marloes van Buuren

Blz. 44 (onder), 46 (boven), 48: foto's Theo Out

Blz. 45 (boven): foto Robert van Vuuren

Blz. 45 (links): foto Gerry Weijers

Blz. 45 (onder): foto Willem Jan Wiebosch

Blz. 46 (midden): foto Marc de Bruijn

Blz. 46 (onder): foto Jos Lieveisse Adriaanse

Blz. 50: collectie HVHB (schenking van de familie Laimböck)

Blz. 51: collectie HVHB

Nieuw als lid/abonnee

Balkbrug

Dhr. J.H.C. Luyben

Bennebroek

Dhr. R.E. Gerritsen

Breskens

Dhr. A.P. van den Anker

Cruquius

Dhr. P.C. Schotel

Haarlem

Mw. B.M. van den Born

Heemstede

Dhr. H. Berghoef

Dhr. B. Breddels

Mw. E.M. van de Kaa

Fam. C. Ravenstein

Dhr. B. Schipper

Sociëteit van WIJ Heemstede

Hoofddorp

Dhr. J.W.Th.J. Stevens

Lisse

Fam. van der Veld

Vogelenzang

Fam. Warmerdam

VAN DEN PUTTEN
MAKELAARS & TAXATEURS O.G.
ASSURANTIËN-HYPOTHEKEN-BEHEER

Bronsteeweg 45, 2101 AB Heemstede
Tel. 023-5285412, vandenputten@era.nl
www.vandenputten.com

v.d. Veldt Timmertechneken

Voor al uw ramen, deuren en kozijnen

Crommelinbaan 71
2142 EX Cruquius
T 023-5283225
E contact@timmertechneken.nl
W www.timmertechneken.nl

FELIX
HERENMODE

Binnendoor 11 – 2101 JV Heemstede

Activiteiten van de HVHB, inclusief programma Van den Eijnde

- 30 apr-30 juni** Tentoonstelling Van den Eijnde (ABC Architectuurcentrum Haarlem)
- 10 mei** Rondleiding Amrâthhotel/Scheepvaarthuis (Amsterdam)
- 11 mei** Fietstocht Van den Eijnde (Bloemendaal)
- 14 mei** Restauratie en onderhoud bouwbeeldhouwwerk (Hoofdwacht, Aga Rijnboutt)
- 15 mei** Lezing over Hendrik van den Eijnde (Pomphuis, Antoon Erftemeijer)
- 18 mei** Fietstocht Van den Eijnde (Heemstede en Haarlem-Zuid)
- 18 mei** Rondleidingen Park Vogelenzang, Bennebroek
- 23 mei** Lezing over Van den Eijnde (Sociëteit Vereeniging, Louk Tilanus)
- 24 mei** Concert op de Algemene Begraafplaats Heemstede
- 25 mei** Lezing en rondleiding op de Algemene begraafplaats Heemstede
- 6 juni** Voorjaarsbijeenkomst HVHB (raadhuus Heemstede)
- 8 juni** Opening tentoonstelling Laimböck (Pomphuis)
- 15 juni** Fietstocht Van den Eijnde (Haarlem)
- 19 juni** Koffie met HeerlijkHeden over de firma Laimböck (Pomphuis)
- 22 juni** Bezoek aan Atelier Steen, Halfweg (n.a.v. Van den Eijnde)
- aug. of sept.** Koffie met HeerlijkHeden (Pomphuis)
- augustus** Wandeling met een gids door Haarlem (P. van Graafeiland)
- 14/15 sept.** Open Monumentendagen (thema: Plekken van plezier)
- november** Presentatie over karakterbehoud (Pomphuis)
- 7 november** Najaarsbijeenkomst HVHB (Trefpunt Bennebroek)
- nov of dec.** Koffie met HeerlijkHeden (Pomphuis)

Zie ook blz. 47-50 in dit blad en www.hv-hb.nl > Actueel
Alle data en activiteiten zijn onder voorbehoud.

HeerlijkHeden is het kwartaalblad van de
Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek

www.hv-hb.nl